

Rédey-Keresztény János\*

## Szabdkörműves áthallások Agyich István Balassa Ferenc grófhhoz címzett latin nyelvű alkalmi költeményében (1785)

### Bevezetés

Jelen dolgozatban Agyich István pécsi kanonok (1730–1789) egy disztichonos költeménye körül kibontakozó szövegalkotói eljárásokat vizsgálom. A kanonok költői hagyatékából két latin nyelvű alkalmi vers keltette fel az érdeklődésemet a kézirat és a nyomtatvány közötti eltérések szempontjából. Az egyik esetben Agyich művének egy 18. századi elégikus költőket bemutató bécsi antológiában megjelent nyomtatott változata (1789<sup>1</sup>), a kanonok által Zágrábban megjelentetett korábbi nyomtatott változat (1785<sup>2</sup>) és a mű pécsi kéziratai (1785<sup>3</sup>) térnek el egymástól. A jelen dolgozat is ezt a szövegcsoportot vizsgálja – a másik alkalmi költeményről és az ott megfigyelhető szövegalkotói eljárásokról külön tanulmányt írtam.<sup>4</sup> E körülményt azért fontos megemlíteni, mivel a kutatást indokló probléma mindkét szöveg esetén ugyanaz: a mikroszintű filológiai jelenségeknek makroszintű, nevezetesen a 18. századi Magyar Királyság intézményi struktúrájára visszavezethető okai vannak. A most tanulmányozott szövegcsoport esetén ez az intézményi struktúra a szabdkörművességet, míg az imént említett tanulmány esetén a római Árkádia Akadémia költőmozgalmát jelenti. A Balassa Ferenc gróf-

---

\* A szerző a tanulmány írásakor az *Irodalmi nyilvánosság a polgárosodó Nyugat-Magyarországon (1770–1820)* nevű Lendület-kutatócsoport társult kutatója volt.

<sup>1</sup> AGYICH, Stephanus, *Carmen amplissimis honoribus [...] Francisci de Paula e comitibus Balassa, [...] cum pro rege regnorum Croatiae, Dalmatiae, et Sclavoniae decerneretur, [...] = Collectiones poetarum elegiacorum stilo, et sapore Ovidiano scribentium, adhuc plerorumque anecdotorum 1*, collegit, castigavit, praefatus est, MICHAELER, Carolus, Vindobonae, Kurzbeke, 1789, 233–247.

<sup>2</sup> AGYICH, Stephanus, *Carmen amplissimis honoribus [...] Francisci de Paula e comitibus Balassa, [...] dum in proregem regnorum Croatiae, Dalmatiae, et Sclavoniae auspiciato sublimaretur, Zagrabiae, Kotsche, 1785.*

<sup>3</sup> Pécsi Tudományegyetem Egyetemi Könyvtár és Tudásközpont Történeti Gyűjtemények Osztálya, Klimó Könyvtár Kézirattár, Ms 921/1. A műnek két kézirata maradt fenn. A második példány (Ms 921/2) az elsőhöz képest bőségebb korrekktúrát is tartalmaz.

<sup>4</sup> RÉDEY-KERESZTÉNY János, *Hogyan lesz a nyomtatott versből kézirat? Esettanulmány a pécsi „fők-Árkádiáról” Agyich István példáján keresztül a 18. századi Magyar Királyság latin nyelvű költészetében = Kéziratosság és nyomtatott kultúra a régiségben, F fiatalok Konferenciája 2020*, szerk. Kovács Annamária, Molnár Annamária, Virág Csilla, Vitkai Nóra, Vrabély Márk, Bp., Reciti, 2021, 239–254, itt: 247–253.

hoz címzett költemény tekintetében ego-dokumentumok, Agyich két misszilis levelének fogalmazványai is rendelkezésünkre állnak. Ezekben a szerző a nyomdász számára a költemény lejegyzése után problémásnak ítélt vagy érzékelt sorok átalakítására hagy néhány utasítást, illetve egy alkalommal csupán javaslatot tesz. Az Agyich-költemény szövegén végrehajtott módosítások eredménye alapján szerzői, illetve az említett antológiát összeállító Karl Joseph Michaelernek köszönhetően szerkesztői elvárások is regisztrálhatók a kéziratokkal kapcsolatban. Következésképp az eltérések és hasonlóságok összevetése közben interpretációs kérdéseket vizsgálok, mindenekelőtt azt, hogy egyfelől Agyich, másfelől Michaeler részéről milyen okok állnak a szövegben érvényesíteni kívánt és végül érvényesített értelmi változtatások mögött, s ezek milyen kontextusba ágyazódhatnak.

Agyich István alkalmi költészetének kéziratok anyagát jelenleg a Pécsi Tudományegyetem Egyetemi Könyvtár és Tudásközpont Történeti Gyűjtemények Osztálya alá tartozó különgyűjteményben, a Klimó Könyvtárban őrzik. A kézirat-katalógus jegyzéke alapján a 22 tételből álló anyag 20 különálló művet tartalmaz, továbbá azt a két levélfogalmazványt, amelyek a Balassa grófhhoz címzett köszöntővers két tisztázati példánya között található. Egyébként minden valószínűség szerint nem ez Agyich költészetének a teljes kéziratok hagyatéka, mivel különböző, közel egykorú források alapján körülbelül 25–28 darab vers köthető Agyich nevéhez.<sup>5</sup> A két fogalmazvány a szóban forgó alkalmi költemény tisztázati példányainak kísérőleveleihez készült, emiatt is kerülhetett a tisztázati példányok közé, valamint őrizhették meg e kéziratokat ilyen módon. Agyich a pécsi nyomdász elfoglaltsága miatt Zágrábban jelentette meg költeményét, ahova a tisztázati példányokat kísérőlevelekkel elküldte, majd valamilyen úton-módon ezek visszakérültek Pécsre. Továbbá tartalmi jegyek alapján azt is megállapíthatjuk, hogy a bécsi antológia összeállítója, Karl Joseph Michaeler szintén kéziratban jutott hozzá a költeményhez (erről még később lesz szó). Végül általánosságban a pécsi kéziratkötegről azt is elmondhatjuk, hogy az egyik tagjának külzetén Koller József pécsi kanonok, történész szignójával és kézírásával egy felirat olvasható, miszerint ugyanő 1790. július 5-én Agyich (aki 1789. december 26-án hunyt el) költeményeinek a kötegét a pécsi Jogakadémia akkori tanára, Josip Franjo Domin kezeire bízta, hogy azokat Zágrábba, Adam Alojzij Baričević számára elvigye, illetve a maga idejében visszaküldje.<sup>6</sup> Ilyenformán e külzet arról tanúskodik, hogy a költemények rendben visszaérkeztek Pécsre. Ugyanakkor élnünk fenntartásokkal

<sup>5</sup> T. PAPP Zsófia, *Agyich István kanonok élete és versei (könyvtári adatok alapján) = A Koller József emlékkonferencia (Pécs, 2002. október 24–25.) válogatott előadásai*, szerk. Font Márta, Vargha Dezső, Pécs, Pécs Története Alapítvány, 2003 (Tanulmányok Pécs Történetéből, 13), 212–213.

<sup>6</sup> „Hunc fascem Poëmatum Agicianorum A. R. et Cl. viro Adamo Baricsevich Zagrabiam deferendum, et suo tempore remittendum, in fideles manus A. R. et Clarissimi Professoris Domin tradidit. 5. Jul. 1790. Josephus Koller Can V.Eccl mp.” PTE EKT TGyO, Klimó Könyvtár Kézirat-tár, Ms 754/a, 8v. Baričević és Domin baráti kapcsolatáról lásd. SNJEŽANA, Paušek-Baždar, *Prilog životopisu Josipa franje Domina (1754-1819) na temelju istraživanja prepiske i arhivskih izvora = Zbornik Zavoda za povijesne znanosti IC JAZU*, 15(1988), 104–107.

is, mely esetben azok a példányok pedig, amelyek valamilyen okból mégsem érkeztek vissza, feltehetőleg Zágrábban maradhattak, s így ott is keresendők.

A továbbiakban a fent említett mikro- és makroszintű összefüggésekre tekintettel a levélfogalmazványok és a köszöntővers kontextusainak rekonstrukcióját kísérem meg. Arra a kérdésre keresem a választ, hogy miként és milyen mértékig lehetséges Agyich latin nyelvű költeményének olyan olvasatát adni, ahol a szöveg föltűnő módon a korabeli szabadkőműves diskurzusokba válik beilleszthetővé – anélkül azonban, hogy Agyich szabadkőművességéről is meggyőződhetnénk. A kérdés megválaszolásához a Magyar Királyság területén 1775-ben létrehozott Draskovich-obszervancia latin nyelvű szabadkőműves alkotmányszövegét hívom segítségül.

### *A szereztetés körülményei*

II. József 1785. július 18-án Balassa Ferencet grófot (1736–1807) királyi biztosnak nevezte ki a zágrábi kerület élére. Az új, március 18-ai rendelet értelmében megváltozott az ország közigazgatási rendszere, a korábbi vármegyéket a zágrábihoz hasonlóan tíz különböző kerületté vonták össze. Az új zágrábi kerület részét képezte Zágráb, Kőrös, Pozsega, Szeverin, Varasd és Zala vármegye. A kerületi főbiztosi kinevezéssel egy időben, 1785-től öt évre, Balassa grófot horvát–dalmát–szlavón bánná és főkapitánnyá is kinevezte az uralkodó. Ez az esemény adta Agyich 1785-ös, röviden a *Carmen amplissimis honoribus [...] Francisci de Paula e comitibus Balassa, de Balassa Gyarmath...* címet viselő, Zágrábban megjelentetett köszöntőversének témáját.

Balassa Ferenc a 18. század második felének egyik legbefolyásosabb, a bécsi udvarhoz hűséges politikusa volt, aki kimagasló állami hivatalokat töltött be pályafutása során.<sup>7</sup> Csupán báni kinevezésével bezárólag nevezem meg ezeket, mivel Agyich egyrészt már nem érte meg a gróf által betöltött hivatali idő végét,<sup>8</sup> másrészt a költő és a főúr hivatali karrierje egyszerre indult, s szinte teljesen összefonódott egymással, amely folyamat a költő halálával szakadt meg.

Balassa Ferencet 1762-ben nevezték ki Szerém vármegye főispánjává, mely tisztségét báni kinevezéséig betöltötte. 1763-tól Mária Terézia a „szlavóniai pestisjárvánnyal kapcsolatos biztosi teendőik ellátásával” bízta meg, ezt a kötelezettségét

<sup>7</sup> KÁLLAY István, *Balassa Ferenc iratai = Levéltári Közlemények*, 44–45(1974), 248. Balassa gróf „1793-ban az üresedésben levő pozsonyi, nagyváradi és pécsi tankerületi főigazgatói kinevezésekről mondott véleményét. Ebből kitűnik, hogy Mária Terézia idejének visszaállítására törekedett, »mikor a királyi tekintély és a felségjogok szilárdan állottak«. Uo., 257. Másutt a gróf aulikusságáról Kállay így fogalmaz: „Balassa személyének kiválasztását az illír kancellári posztra a történetírók – az osztrákok sem – tartják szerencsésnek, mivel mint jozefinista bán a magyar és horvát rendek ellenszenvét váltotta ki.” Uo., 263.

<sup>8</sup> Balassa gróf felmentésért folyamodott az uralkodóhoz, amire a horvát rendi elit körében való népszerűtlensége motiválhatta, s ami miatt végül arra hivatkozott, hogy „nem katona, ezért nem lenne képes háborús időkben a báni hadsereget vezetni”. Felmentését 1790. március 30-án kapta meg. Uo., 262.

1765-ig látta el.<sup>9</sup> 1777–1785 között pozsonyi tankerületi főigazgató volt, továbbá az előbb felsorolt tisztségekkel egy időben, 1756–1785 között helytartótanácsi tanácsos, illetve 1783–1785 között kincstartó, kamarai elnök és koronaőr volt.<sup>10</sup> Ezzel párhuzamba állítva Agyich Istvánról elmondható, hogy a Szerém vármegyei Rahován (Rajevy Selo) született, majd elemi tanulmányait is ugyanitt, Vukováron (Vukovar) és Újlakon (Ilok) végezte.<sup>11</sup> Klimó György<sup>12</sup> pécsi püspök hívására került a püspökségre, aki az ifjút, értesülve a tehetségéről, már eleve az egyházmegye szlavóniai területeinek lelkipásztori teendőire szemelte ki.<sup>13</sup> 1761-től (továbbra is a Szerémségben járunk) Nemce mezőváros (Nijemci), majd 1763-tól Felsőtárnok (Tovarnik) plébánosa lett, s közben esperessé is kinevezték. 1762-ben Agyichot tiszteletbeli kanonokká léptette elő Klimó püspök, ezzel egy időben pedig a szerémi terület ülnöke lett, amelynek, mint láttuk, ugyanattól az évtől kezdve Balassa Ferenc gróf állt az élén. Agyich 1776-ban teológus kanonoki kinevezésével kapta meg a kanonoki stallumot, ettől kezdve tanított a pécsi papnevelő intézetben, 1777–1783 között pedig a szeminárium igazgatója volt. 1781-ben az új pécsi püspök, Esterházy László Pál kinevezésével párhuzamosan a szlavóniai területeket leválasztották a pécsi egyházmegyéről, s Agyich 18 évi nehéz szolgálat után az esperesi és plébánosi teendők alóli felmentését kérte. II. József 1783-as rendelete nyomán a papnevelőket Pozsonyban vonták össze, Agyichnak pedig Esterházy püspök parancsára betegsége ellenére is folytatnia kellett az intézet igazgatását.<sup>14</sup> Ez az időszak egybeesik Balassa gróf pozsonyi tankerületi főigazgatói, helytartótanácsi tanácsosi, valamint kincstartói, kamarai elnöki és koronaőri kinevezéseivel. Bár Agyich esetében arról nem lehet tudni, „hogy Pozsonyba költözött volna, de a várost ismerhette, talán többször fel is kereste”. Legalábbis erre vall egy Pozsony városáról szóló költeménye, amelyet utódjának, Szabó Andrásnak (1738–1819) címzett, aki 1784-ben vette át az összevont szeminárium igazgatását.<sup>15</sup>

Mindebből jól látszik, hogy a Szerémség, illetve Pozsony városa az 1780-as évek elejéig tartó időszakban Agyich és Balassa pályafutásának érintkezési pontjai voltak. Így a Szent Korona átszállításának a gróf tiszteletére írott költeményben szereplő epizódja – tudniillik hatnapos, Pozsonyból Bécsbe történő utazással „az uralkodó 1784. április 5-i rendelete alapján a bán vitte ki a szent koronát” a császárvárosba –, ha Agyich szemtanúságát nem is, azt mindenesetre bizonyítja,

<sup>9</sup> *Uo.*, 249–250.

<sup>10</sup> *Uo.*, 248–250.

<sup>11</sup> T. PAPP 2003, i. m. 206.

<sup>12</sup> Klimó püspök nevét a Magyar Művelődéstörténeti Lexikon alapján írom következetesen hosszú ó-val.

<sup>13</sup> *Uo.*, 208.

<sup>14</sup> *Uo.*, 208–211.

<sup>15</sup> Stephani AGYICH C. E. *Quinque-Ecclesiensis canonici Carmen honoribus reverendissimi domini Andree Szabó [...] archi-diaconi Neogradiensis, ac seminarii generalis Posoniensis rectoris delatum*, [Pécs], Engel, 1786.

hogy mint költő továbbra is figyelemmel kísérte a gróf közéleti megnyilvánulásait. Ehhez járul még, hogy Agyich 1762-ben a Szerém vármegyei főispáni kinevezés és az 1763-as szlavóniai egészségügyi biztosi kinevezés alkalmából is verssel köszöntötte a grófot. Valamennyi, azaz legalább huszonöt latin alkalmi verséből tehát háromnak Balassa Ferenc gróf a főszereplője. Egyébiránt a költemények jó része is a Szerémségnek, Baranyának és a pécsi püspökségnek az életéről szól, így például Agyich írt verset Klimó György halálára vagy utódjának, Esterházy László Pálnak a püspöki beiktatására.

A Balassa gróf báni beiktatására született költeményt 1785. augusztus 31-én nyomtatták ki Zágrábban. Agyich a publikálást megelőzően két latin nyelvű levelet írt valószínűleg a prágai születésű zágrábi nyomdászhoz, Josip Karlo Kotschéhoz (1745–1808). Nem biztos, hogy ezeket valóban Kotschének írta, mivel sem címzés, sem megszólítás nem szerepel rajtuk. Mindenesetre a két kézirat külalakja alapján is jól látszik, hogy piszkozatokról van szó, mivel betoldások és áthúzások vannak bennük. Az, hogy a költeménnyel kapcsolatos, a második piszkozatban szereplő módosítások egy kivétellel mind szerepelnek a költemény nyomtatott szövegében, amellettszól, hogy ezeket a leveleket le is tisztázták és el is küldték. Arra pedig, hogy Kotschéhoz szölkáltak a levelek, Agyichnak a következö megfogalmazása utal: „tegye meg azt a szívességet, hogy mielötte még késö lenne, időben, saját, utöbb megtérítendő költségen – ha másként nem lehet –, ahogyan leírtam, olyanformán, oldalanként annyi sorba rendezve gondoskodik a költemény kinyomtatásáról s következönek mindjárt több csinosabb példányban való terjesztéséről.”<sup>16</sup>

Külön figyelmet érdemel az imént idézett levél azon része, hogy „mielőtte még késö lenne” (‘ante iam serius’), jelenjék meg a költemény. A levél augusztus 13-ai keltezése alapján Agyich valóban késésben volt, hiszen Balassa grófot, mint említettem, július 18-án nevezték ki bánná, azaz Agyich szük egy hónap múlva készült csak el az üdvözlöverssel. Nem csoda hát, ha sürgette a megjelentetést. Ebbölk a szempontból az is érdekes, hogy a levélhez csatolt költeményéről megemlíti, az „mintegy kifolyt a tollából”. Majd ezután szabadkozni kezd amiatt, hogy nem lett „jobban kidolgozva és csinosabb”, amit azzal indokol, hogy „a nagy melegben teste és elméje rendkívvüli nagy tehetetlensége miatt álmatlanul teltek az éjszakái”.<sup>17</sup> Mindezek az első kézbölk fennmaradt információk a szöveg keletkezési körülmé-

<sup>16</sup> Az elfogadott magyarországi gyakorlat szerint a humanista átírást alkalmazzuk, és ezért a q, s után u-t írunk, nem v-t, még ha a kéziratban így is volt. [A szerk.] – „Iam vero quaecumque sit illud, faciet Dominatio Vestra Admodum Reverenda gratiam, si illud suis, hic deinceps compensandis sumptibus tempestive, ante iam serius, si aliter fieri non posset, in eodem, in quo scriptum est formato, positis totidem in una pagina lineis curet inprimi, et successive distribui, pluribus niti-dioribus exemplaribus praeprimis.” PTE EKT TGYO, Klimó Könyvtár Kézirattár, Ms 921/2 (Pécs, 1785. augusztus 13.), 1a.

<sup>17</sup> „[Q]uale ex calamo effluerat, submitto istud Carmen. Ne illud el[l]aboratius cultiusque prodiret, praeter multa alia, inpediebat quoque istud, quod in tantis caloribus insomnes fere ingenti corporis et cerebri ipsius debilitate ducerentur noctes.” PTE EKT TGYO, Klimó Könyvtár Kézirattár, Ms 921/2 (Pécs, 1785. augusztus 13.), 1a.

nyein túl általánosságban arra is példával szolgálhatnak, hogy az alkalmi versek nem feltétlenül hangzottak el az alkalom ceremoniális keretei között: jelen esetben a szerző saját költségén (ti. Agyich megígéri, hogy megtéríti a nyomdaköltséget), csak utólag látott napvilágot a költemény. Ráadásul Agyich pillanatnyi gyakorlában az is elgondolkodtató, hogy mennyire a gyorsaságra törekedett. Még úgy is, hogy a báni kinevezés napjához képest – mondhatni – későn eszmélt, majd pedig arra kényszerült, hogy az éppen elfoglalt Engel János József (1738?–1795) pécsi nyomdász<sup>18</sup> helyett a zágrábi nyomdászmasterhez forduljon segítségért. Tulajdonképpen a szereztetés körülményei dacára azonnal munkára fogható, hozzá hasonlóan „produktív” üzletfelet keresett.

Úgy látszik, Agyich igen jól megtalálta számításait, hiszen az augusztus 13-ai levele után egy héttel elküldött augusztus 19-ei levelének néhány kisebb javításával együtt augusztus végén, Balassa kinevezésétől számított alig másfél hónap múltán, meg is jelent a költemény. Annak ellenére, hogy állítása szerint gyorsan írt, s hozzá még a nyári meleg is eléggé igénybe vette a szervezetét – ámbár talán újfent a sietség miatt is –, Agyich mindösszesen három helyen módosított a szövegben. A legérdekesebb az utolsó sorpár elhagyásának vagy nem elhagyásának a kérdése, amelyeket Agyich a hozzá tartozó jegyzettel együtt nagyon bizakodónak (vagy merésznek) ítélte Balassa gróf személyével szemben („illud postremum Distichon [...] cum sua notula mihi admodum confidens erga tantum virum [...] videtur”). Ő maga végül azonban közvetlenül a nyomdászra bízta annak eldöntését, hogy felhasználásra kerüljön-e vagy sem az említett disztichon („ad arbitrium Dominationis Vestrae sit, utrum omitti debeat vel non”):

Vivit et Ipse memor non desinit esse Poetae,  
Qui (z) certo toties numine vota facit.

(z) Honores, qui successive evenerunt, alias ab eodem Vate Comiti  
praedicti.<sup>19</sup>

<sup>18</sup> A felesleges nagybetűzést nem vesszük át a kéziratból [A szerk.]. – „Priori cursore, et testimonium secundo petitum expedivi et porro iisdem literis promisi carmen pro inauguratione Suae Excellentiae Domini Comitis Balassa Zagrabiae, cura Dominationis Vestrae, quae alioqui optime meas res corrigere una et disponere sciret, imprimendum, cum aliunde multum inpeditus esset typographus noster.” PTE EKT TGyO, Klimo Könyvtár Kézirattár, Ms 921/2 (Pécs, 1785. augusztus 13.), 1a. Agyich Pécssett megjelent költeményeit egytől egyig Engel János József betűivel nyomtatták. Lásd T. Papp Zsófia tanulmányának 5-ös számú mellékletét: T. PAPP 2003, i. m. 237–240.

<sup>19</sup> PTE EKT TGyO, Klimo Könyvtár Kézirattár, Ms 921/2, 5b. A szöveg helyet a Zágrábban kinyomtatott költeményben lásd AGYICH 1785, i. m. b2r. A vonatkozó levélrészlet egésze: „Denique illud postremum Distichon: Vivit et ipse memor non desinit esse Poetae, qui certo toties Numine vota facit cum sua notula mihi admodum confidens erga tantum virum, etsi non aliis videtur. Proinde ad arbitrium Dominationis Vestrae sit, utrum omitti debeat vel non.” PTE EKT TGyO, Klimo Könyvtár Kézirattár, Ms 921/2 (Pécs, 1785. augusztus 19.), 1a.



A kérdéses rész magyarul így hangzik: „[Balassa gróf] él, és ő nem feledkezik meg költőjéről sem, aki állandó isteni segítség mellett annyszor fogadalmi ajándékot készít”, azaz olyan köszöntőverseket ír, mint amilyen a jelen verse is. Nyilvánvaló, hogy Agyichnak ez a megfogalmazása a Balassa gróf korábbi politikai előmenetelét bemutató dicsérőkölteményeire (’honores’) céloz, ami felől a disztichonhoz tartozó jegyzet minden kétséget el is oszlat. (Költőnk egyébként tudatosan használja ’dicsérőköltemény’ értelemben a „honores” kifejezést, többes számban, miután ilyen típusú költeményeit már korábban ezzel az elnevezéssel jelölte meg egy másik, kéziratban fellelt elégiájában.<sup>20</sup>) A sorpár Agyich hozzáfűzött aggodalmával együtt azt a képet árnyalja, amelyet korábban a költő és a főúr pályájának összefonódásáról festeni igyekeztem: a ’confidens’ (itt most a kontextus alapján ’bátor, elbizakodott, merész’) és az „erga tantum virum” (’ily nagy férfúval szemben’) olyan formulák, amelyek a rendi társadalom keretein belül a kellő udvariasság hangján szólalnak meg. Önmagukban e megfogalmazásokból nehéz messzemenő következtetéseket levonni. Annyi látszik bizonyosnak, hogy Agyich saját magát túlon túl elbizakodottnak, közvetlennek érezte. Ám ő maga sem volt biztos abban, hogy ezzel ténylegesen valamiféle „normasértést” követett volna el a korabeli társadalmi élet egyik kommunikációs csatornájának, a rendi költészetnek a műfaját tekintve. Ilyen módon ez a bizonytalankodás nem árul el eleget ahhoz, hogy megállapíthassuk, Agyich mennyire állt közvetlen kapcsolatban a gróffal. Inkább valamiképp a szereplők közötti távolságot, a rendi társadalmi érintkezés formalitását, legalábbis Agyich tisztelettudó távolságtartását érzékelteti, különösen, ha az „erga tantum virum” szintagmát vesszük. A kérdéses disztichon a költészet világában működőképes, „eljátszható”, máskülönben a még nem kialakult bizalmas hangnemre utal. A nyomtatásban mindenesetre – némi érzékelhető provokatív merészsége ellenére – ezzel a zárlattal jelent meg a költemény, s a két levélfogalmazvány birtokában is úgy tűnik, hogy a nyomdász (legalábbis Agyich levélbeli megjegyzése ellenére) arra jutott, hogy nem történt normaszegés. Ehhez az esethez képest Agyich további javításai és módosításai összességében minimálisnak mondhatók. A tisztázati példányok korrektúrája alapján tulajdonképpen csak olyan helyeken nyúlt hozzá a szöveghez, ahol metrikai és tárgyi tévedés vagy ügyetlen fordulat esete forgott fenn.

### *Szabadkőműves áthallások*

Még ennél is izgalmasabb a költemény másik nyomtatott változata, amely az említett Karl Joseph Michaeler (1735–1804) bécsi egyetemi könyvtárőr és jezsuita történettudós ovidiusi ízlésű elégiákat tartalmazó, kétkötetes antológiájának első köte-

<sup>20</sup> „Rus cecini, variosque fui modulatus honores, / Flebile funeribus carmen et ipse dedi.” PTE EKT TGyO, Klimo Könyvtár Kézirattár, Ms 925, 1a–1b, itt: 1a. A két oldal terjedelmű disztichonos költemény jelentőségét növeli, hogy ebben Agyich a római Árkádia Akadémia tagjainak sorába kérte felvételét. Lásd RÉDEY-KERESZTÉNY 2021, i. m. 242–247.

tében jelent meg, 1789-ben.<sup>21</sup> Michaeler levelezőpartnerei segítségével gyűjthette a verseket, legalábbis Agyich esetében erre utal az antológiában a költemény szövege elé írt bevezetője: a verset minden bizonnyal kéziratban kapta meg Adam Alojzij Baričević (1756–1806)<sup>22</sup> horvát latinistától, aki általában a humanista nevelésnek és a klasszika-filológia újonnan jelentkező módszereinek elkötelezett híve volt. Baričević kora számos hazai és külföldi latinistájával kiterjedt, majd negyedszázadon átívelő levelezést folytatott, s ekképp tarthatott kapcsolatot Michaelerrel is, akinek egyik bécsi útja alkalmával személyesen adta át Agyich költeményét.<sup>23</sup> Michaeler a kéziratához jutott hozzá, és nem a zágrábi nyomtatvány alapján dolgozott, amit az támaszt alá, hogy az antológiában közreadott költemény központozása híven követi a kézirat példányokét, míg a Kotsche által 1785-ben, Zágrábban kinyomtatott szöveg ebben a tekintetben pontatlanabb, és több helyen eltér Agyich kéziratától.

Michaeler, amint az az antológia címéből a versgyűjtemény egészére nézve kiderül, javítgatott a szövegeken. Agyichéban is számtalan helyen módosításokat iktatott be. Leggyakoribbak például a szóismétlések kiküszöbölése érdekében végrehajtott változtatások. A módosítások a szöveg vége felé egyre szaporodnak, s itt már előfordul olyan példa is, hogy akár az egész sor kicserélődik. Vagyis azt lehet mondani, hogy Michaeler helyenként alaposan átdolgozta Agyich szövegét. Mindez a korszak általános gyakorlata és a magyar nyelvújítás kontextusa felől sem különösebben meglepő, hiszen Kazinczy Ferenc maga is egy újfajta (klasszicizáló) ízléseszményt követve korrigálta Dayka Gábor verseit, vagy fordult ugyanilyen szándékkal Csokonai Vitéz Mihály költészetéhez.<sup>24</sup> (Egy, a szabadkőműves vonatkozásokat is figyelembe vevő, későbbi kutatás tárgya lehet majd, hogy a latin nyelvű közegben Michaelert milyen típusú ízléseszmény vagy ideológiai beállítottság vezérelhette például az említett 1789-es antológia szerkesztése közben.)

A Michaeler-féle változtatások közül elsőnek a már tárgyalt provokatív zárlatot érdemes kiemelni:

Vivit: et *usque* memor non desinit esse Poetae,      <Iipse>  
Qui (z) certo toties *omine* vota facit.              <numine>

(z) Honores, qui accesserunt, progressu temporis <successive evenerunt, alias> ab eodem Vate Comiti *alias* praedicti.<sup>25</sup>

<sup>21</sup> Lásd a jelen dolgozat 1. lalaji jegyzetét.

<sup>22</sup> PALANOVIĆ Elizabeta, Baričević, Adam Alojzij (Barichevich, Barichevius) = *Hrvatski biografski leksikon*, ed. Kolumbić, Nikica, Zagreb, Jugoslavenski leksikografski zavod, 1983, 460–462.

<sup>23</sup> „Atque Idem Ipse, cum ex itinere Viennae ageret, hac me Elegia, quae sequitur, coram imperitiit, nihilo secius alterius studiosus nomini, ac si suusmet esset fetus.” AGYICH 1789, i. m. 237.

<sup>24</sup> SZEGEDY-MASZÁK Mihály, *A polgári társadalom korának művelődése I, (A XVIII. század végétől 1920-ig), Szellemi élet = Magyar művelődéstörténet*, szerk. Kósa László, Bp., Osiris, 2006, 427; *A magyar irodalom története 1772-től 1849-ig*, III, szerk. Pándi Pál, Bp., Akadémiai, 1965, 272.

<sup>25</sup> AGYICH 1789, i. m. 247. A *dólttel szedett* kiemelések, valamint a kirekesztések tőlem, így jeleztem Michaeler módosításait (RKJ).



Michaeler az 'usque'-nek az 'Ipse' helyett történő beiktatásával a logikailag redundánsnak érzékelt névmást kívánta megszüntetni, hiszen ez a módosítás más egyébre nem utal. Az 'usque'-val a sor jelentése így módosul: „Él [Balassa], és költőjéről »soha« nem feledkeznek el”. Ami a költőt támogató isteni hatalmat illeti, a 'numen'-t 'omen'-re, azaz a költő tartós szerencsekívánságára írta át. A bécsi tudós ilyenformán mit sem tompított a költői öntudatnak a gróf felé irányuló megnyilvánulásán, sőt még inkább nyomatékosította. Egyébiránt Michaeler módosításai javarészt hasonló jellegűek, tehát alapvetően egyéni ízlésbeli változtatásokként foghatók föl, amelyek a tartalmat nem érintik. A jelen példánál maradván, Michaeler számára teljességgel problémátlan maradt az a hangütés, ami Agyich számára még túlzott bizalmaskodásnak tűnhetett. A második sorhoz tartozó jegyzetben történt változtatások sem különösebben lényegesek, hacsak úgy nem, hogy ugyancsak Michaelernek a kidolgozást érintő nyelvi-stilisztikai jellegű ideáljáról vallanak.

Figyelmet érdemel viszont a bécsi könyvtárőr azon változtatása, amely a költemény utolsó soraiban látható, ahol is Jupiter (II. József) politikai-földrajzi értelemben összekapcsolja Horvátországot és Magyarországot:

Agyich	Michaeler
Jupiter (y) ipse sua, mensa juncturus eadem, Illyridem duxit Panonidemque manu. <sup>26</sup>	Jupiter (y) ipse sua, <i>solium</i> juncturus in uno, Illyridem duxit, Pannonidemque manu. <sup>27</sup>
(y) Hungariae, et Croatiae Regna in uno Rege Rege ab olim juncta.	(y) Hungariae, et Croatiae Regna in uno Rege Rege <i>jam</i> olim juncta.

Jupitert az egyik oldalán Illyris, a másikon Pannonis nimfával látjuk, amint kézen fogva ünnepélyesen vezeti őket. A célhatározói értelmű szöszerkezetben Agyich megoldását: 'hogy egy asztalnál egyesítse' a nimfákat Jupiter, a jezsuita történet-tudós „solium in uno”-ra: 'hogy a királyságot egyesítse' jelentésre cseréli. Michaeler az Agyichnál ezen a helyen tolongó két nőnemű szó („mensa, manus”) és jelzőik okozta pillanatnyi értelmi zavar kiiktatását is szem előtt tarthatta, amikor módosított a szövegen. Azonban a „solium” 'királyi szék, -hatalom, királyság' ötlete az asztal helyett más, konkrétumok híján nehezen ellenőrizhető kontextusra is ráirányíthatja a figyelmet. Figyelemre méltó ugyanis, hogy a rendelet útján létrejött zágrábi kerület olyan vármegyét foglalt magában, amelyekben korabeli szabadkőműves tevékenység zajlott. Így a kőrösi, a varasdi és a zágrábi páholyok a Draskovich-obszervancia által a magyar korona alatt létrehozott és az osztrák páholyszervezettől független szervezetéhez tartoztak,<sup>28</sup> valamint a szintén a kerü-

<sup>26</sup> PTE EKT TGyO, Klimó Könyvtár Kézirattár, Ms 921/2, 5a; AGYICH 1785, i. m. b2r.

<sup>27</sup> AGYICH 1789, i. m. 247.

<sup>28</sup> ABAFI Ludwig, *Geschichte der Freimaurerei in Oesterreich-Ungarn*, 3. Bd., Bp., Aigner, 1893, 367–391; UŐ, *Geschichte der Freimaurerei in Oesterreich-Ungarn*, 4. Bd., Bp., Aigner, 1893, 3–29.

lethez vont Zalában, így Zalaegerszegen is működött szabadkőműves páholy.<sup>29</sup> Önmagában persze sem Agyichnak a saját megfogalmazása, sem Michaelernek a kanonok szövegén végrehajtott módosítása nem konstruál különösebb szabadkőműves jelentéstartalmat még ennek a két sornak vagy éppen a szöveg egészének a tekintetében sem. Az ide tartozó jegyzet is csupán a Szent László idejéig visszavezethető, s azóta fennálló közjogi státuszra utal.<sup>30</sup> Vagyis látszólag semmi nem indokolja azt a gyanakvást, hogy a költeménynek valamilyen szempontból – Agyich vagy Michaeler útján – valamiféle szabadkőműves vonatkozása legyen. Ezt a hipotézist nem erősíti vagy cáfolja az a tény sem, hogy Michaeler történetesen tagja volt az osztrák szabadkőműves szervezetnek. Ugyanakkor a költeményt a Draskovich-obszervancia alkotmányrendszerének ismeretében olvasva annál inkább elgondolkodtató jelenségekkel kerülhet szembe a kutató.

Hipotézisem, miszerint Agyich költeményének szabadkőműves vonatkozásai lehetnek, a következő észrevételeken alapszik. 1) A versszöveg alapján és a Draskovich-obszervancia alkotmányának szövegéből kiindulva feltűnően sok, e szabadkőműves alkotmányban szereplő erény rendelhető hozzá a versben megjelenített Balassa Ferenc gróf alakjához. 2) A Szent Korona mind a szóban forgó szabadkőműves alkotmány, mind a költemény szövegében, mind pedig általában a két ország közjogi kapcsolatában fontos szerepet játszik, s ilyenformán a koronához kapcsolódó társadalmi, rendi költészeti és politikatörténeti diskurzusok összefonódására is figyelmesek lehetünk a költeményben. 3) A Draskovich-obszervancia annak érdekében, hogy a páholytagok háborítatlanul tehessenek eleget az államhivatalokban betöltött tisztségeiknek, illetve ezzel és a testvériség célkitűzéseivel összefüggésben több energiájuk legyen a Magyar Királyság társadalmi-gazdasági konszolidációjának megvalósítására, 1775 őszén az alkotmányrendszer megszüvegezésével, majd 1777 telén annak gyakorlati alkalmazása útján a német és osztrák páholyoktól független magyar- és horvátországi páholyok szervezetévé vált<sup>31</sup> – amelyet ugyan 1781 nyarán politikai indokkal az osztrák nagypáholy alá vontak, ám ez utóbbi folyamat egészen 1784-ig elhúzódott.<sup>32</sup> 4) Végezetül az előbbieket, de különösen ennek a harmadik mozzanatnak a fényében már sokatmondónak tűnhet Michaelernek a „solium in unó”-ra történő (‘hogy a királyságot egyesítse’), jelentésmódosítással járó változtatása; s ilyen módon immár a köszöntőversnek az Agyich által az 1784-es páholyösszevonás utáni évben, 1785-ben megjelentetett szövege sem feltétlenül mentes az áthalláosságtól.

<sup>29</sup> Uő, *A szabadkőművesség története Magyarországon*, Bp., Akadémiai, 1993, 351, 381.

<sup>30</sup> HEKA László, *A horvát bán Magyarország alkotmánytörténetében = Acta Universitatis Szegediensis, Acta Juridica et Politica, Publicationes Doctorandorum Juridicorum*, 1(2001), 1–20, 203–204.

<sup>31</sup> *Systema Constitutionis Latomiae Libertatis sub Corona Hungariae in Provinciam redactae*, Österreichisches Staatsarchiv, Haus-, Hof- und Staatsarchiv, Kabinettsarchiv, Vertrauliche Akten, Kn. 60/2-2-2, 1–66, 1–2.

<sup>32</sup> GRANASZTÓI Olga, *Szabadkőműves árulók, Új felvetések a magyarországi szabadkőművesség 18. századi történetéhez = Helikon, Irodalom- és Kultúratudományi Szemle*, 62(2016), 4, 613.

A Draskovich-obszervanciát Draskovich János (1740–1781) és Niczky István (1747–1777) grófok hozták létre. Draskovich alapította a Szent Korona alatt tömörülő provincia nagypáholyát 1775-ben, amely a Varasdon működő *Libertas* (Szabadsághoz) nevet viselő páholyból alakult ki.<sup>33</sup> Ezt tükrözi a szabadkőműves alkotmány latin nyelvű kéziratának címe is: *Systema Constitutionis Latomiae Libertatis sub Corona Hungariae in Provinciam redactae*, azaz *A magyar korona alatt provinciába tömörülő A szabadsághoz páholy alkotmányos rendszere*. A Szabadság provincia alkotmányrendszerét 1775. október 22-én és az azt követő napokban dolgozták ki, végleges formáját, amelyet ma is ismerünk, 1777. február 24-én és az azt követő napokban tartott gyűlés alkalmával nyerte el.<sup>34</sup> Az alkotmány latin nyelvű szövege három különböző változatban maradt ránk, amelyek közül a legteljesebb az Osztrák Állami Levéltárban található. Tanulmányomhoz én is ezt a változatot vettem alapul.<sup>35</sup>

Balogh Piroska az obszervancia alkotmányos alapjait fejtegetve a szabadkőművesség antropológiája kifejezés alatt foglalja össze azt a nyolc erényt, amelyet a rendszabályzat szövege a tagok magaviseletével és kvalitásaival szemben támaszt elvárásaként.<sup>36</sup> Ez a nyolc erény az alkotmányban szereplő sorrendjük szerint a következő: „humanitas” (emberiesség), „amicitia” (barátság), „aequalitas” (egyenlőség), „silentium” (visszafogottság), „sacer furor”, másképp „enthusiasmus” (lelkesültség), „constantia” (állhatatosság), „activitas” (tevékenység) és „honestas” (becsületesség).<sup>37</sup> A továbbiakban kivonatossan összefoglalom a rendszabályzat huszonekét oldal terjedelmű, erényekkel foglalkozó részét. Azonban önmagában eme erénykatalógusnak a humanista *’vera nobilitas’* koncepciójával, valamint a kora újkori ikonográfiával és imagológiával való összehasonlító vizsgálata bizonyosan megérné egy különálló tanulmányt is. E tekintetben az obszervancia alá tartozó páholyok elnevezései igencsak beszédesek, mivel könnyen érzékelni, hogy fogalmilag milyen szoros összefüggésben is álltak a fenti erények elnevezéseivel.<sup>38</sup>

Az alkotmányban a „humanitas” az egész emberi nem és az egyének érdekében végzett, valamilyen haszonnal járó tevékenységet jelent.<sup>39</sup> Ebbe ugyanúgy beletar-

<sup>33</sup> BALOGH, Piroska, *The Constitutional Principles of the Draskovich Observance and its Influence on Cultural Networks = Aufgeklärte Sozietäten, Literatur und Wissenschaft in Mitteleuropa*, Hrsg. Breuer, Dieter, Tüskés, Gábor, Berlin, Boston, de Gruyter, 2019 (Frühe Neuzeit, Studien und Dokumente zur deutschen Literatur und Kultur im europäischen Kontext, 229), 320.

<sup>34</sup> *Systema Constitutionis Latomiae Libertatis sub Corona Hungariae in Provinciam redactae*, ÖStA HHStA, Kabinettsarchiv, Vertrauliche Akten, Kn. 60/2-2-2, 1–66, 1–2; BALOGH 2019, i. m. 321.

<sup>35</sup> *Uo.*, 322. Témavezetőmnek, Balogh Piroskának köszönöm, hogy rendelkezésemre bocsátotta a dokumentumról készült fényképmásolatot.

<sup>36</sup> *Uo.*, 323.

<sup>37</sup> *Uo.*, 323–327.

<sup>38</sup> *Magnanimitas* Budán és Pesten, *Taciturnitas* Pozsonyban, *Vigilantia* Eszéken, *Prudentia* Zágrábban, valamint a *Libertas* és a *Zur Freundschaft/Amicitia* páholyok Varasdon. Vö. LAXA, Eugene, READ, Will, *Eighteenth Century Freemasonry in Croatia, The Drašković Observance (1775) = ARS Quatuor Coronatorum*, Transactions of the Quatuor Coronati Lodge No. 2076, 90(1977), 55–84.

<sup>39</sup> „[C]um supremi sacri nostri coetus objectum sit, commoda generis humani omni possibili modo provehere, hinc praecipuum debet occupare locum Humanitatis studium, sive continuus, et

tozik a karitatív tevékenység, mint a tehetséggondozás és a nehéz sorsra jutott embertársaknak a bajból történő teljes, egzisztenciális és intellektuális szintű kimenekítése. A nehéz sorsúak támogatása történhet úgy, hogy egy többgyermekes édesapa egyik fiát hivatalhoz segítik, vagy hogy a törekvő és tehetséges embert segítéyzik.<sup>40</sup> Ez a jótékonykodás a szöveg szerint kétirányú, amennyiben azokat is, akik saját természetük és jellemük terén erősek, cselekvésre ösztönzi, vagyis a rendtagok másokat nemesítő tevékenységük által maguk is nemesednek. Ilyen módon a haszon is kettős, ami nem materiális természetű, hanem például a további hét erény, avagy jellemerő kimunkálásával azonos, amelyeket gyakran a főmester személye testesít meg a szövegben.<sup>41</sup> A „humanitas” így tulajdonképpen ember szeretetet jelent, amely feltétele a többi erény elsajátításának. Az „amicitia”<sup>42</sup> is ennek megfelelő összetevőkre bomlik: a sűrű, bizalmas érintkezésre, a diszkrécióra, a jóindulatra és a hűségre. Az első lényege, hogy a rendtagok közötti szoros barátság révén ne legyen helye a mesterkedésnek, ami saját gyengeségük tudatának nyilvánvaló felerősödésével járna együtt, és ezért akadályozza a kellő bizalom kialakulását. A diszkréció a titkok bölcs mérlegelésének eszköze, ami arra irányul, hogy a rend szempontjából valamely információt milyen mértékig lehet felfedni a világ vagy a rendtársak előtt. A jóindulat az emberi gyengeség tolerálására való képesség: ez önmagunkkal szemben szigorúságot, másokkal szemben emberséget, engedékenységet feltételez. Az „amicitia” tehát a „humanitas” kibontakoztatásának egyik gyakorlati módjaként áll elő, amely főleg a helyes ön-, illetve emberismerten keresztül vezet nemesedéshez. Ilyenformán az „amicitia” fokmérője a hűség, amennyiben ez teszi képessé az egyént arra, hogy saját becsületét és életét is feláldozza a barátságban a másik emberért. Ezzel szoros összhangban az „aequalitas”<sup>43</sup> alatt az alkotmány az emberek (‘viri’) társadalmi egyenlőségét érti, a rendi társadalomban fennálló különbségeket pedig mesterségesnek és a törtetés eredményének tekinti. Következésképpen az alkotmány megfogalmazói a származás egyenlőségét propagálják, és azt, hogy a főurak kegyesen bánjanak szolgálikkal, illetve alacso-

---

irremissus, nisus, quampiam sive Individuiis, sive in complexo Generi humano praestandi utilitatem.” *Systema Constitutionis Latomiae Libertatis sub Corona Hungariae in Provinciam redactae*, ÖStA HHStA, Kabinettsarchiv, Vertrauliche Akten, Kn. 60/2-2-2, 21.

<sup>40</sup> „[...] quare Magister sedis eo etiam sollicitus erit, ut praestantiora aliqua hoc ingressu exercenda charitatis objecta Fratibus suppeditet, quippe honesti alicujus Patris familias prolibus onusti Filium ad opificium dare, cuiuspiam studioso vitae probioris, et excellentis Talenti, quodpiam dare subsidium [...]” *Uo.*, 22.

<sup>41</sup> „Individuis assistere solemus Consilio, aut opera, Generi humano aut Exemplis illustrioribus, aut quouspiam utilioris veritatis sive Delatione, sive Publicatione.” „[Magister sedis] non patietur autem rem unice in consultatione subsistere, verum ad realem etiam Effectum perducturus est[.]” „[Q]uae ad emovendos Fratrum animos plurimum facere possunt, quare Magister sedis pro sua Prudentia facile inventurus est[.]” „In ordine ad Genus humanum Magister sedis frequentius et privatim, et in Conventibus Calamitates, quibus illud premitur, vivis adumbrabit coloribus, atque ad ferendum ipsi auxilium Fratres omni cum calore, et Enthusiasmo adhortabitur[.]” *Uo.*, 21–22.

<sup>42</sup> *Uo.*, 23–25.

<sup>43</sup> *Uo.*, 25–27.

nyabb rangú szabadkőműves testvérek előkelő társaikban ne urat, hanem gondos atyát lássanak.<sup>44</sup> Ennek szellemében bomlik ki az a gondolat, hogy a törvények folyamatos revízióra szorulnak, mivel törvények által nem lehet megelőzni, hogy a gyengéket elnyomják. Ennek példaként jelennek meg a szövegben az adózó jobbágyok, akik éppen törvényes keretek között szenvednek el méltánytalanságot. Az ilyen törvények az elnyomás eszközei, és a szentség látszatát öltik magukra, ugyanakkor az alkotmány szerint nem a fennálló törvényes rend megbontására kell törekedni, hanem a valódi orvosságot a hatalmasoknak az egyenlőség elvéhez történő visszavezetése és az alacsonyoknak ezen elvhez való felemelése jelenti.<sup>45</sup>

A következő négy erény az „activitas”-szal bezárólag a tettekészséget hivatott szemléltetni. Ezek az erények is ugyanúgy a nemesedésre vonatkoznak, ám ezúttal inkább a belső tulajdonságok kifelé és nem annyira a külső tettek befelé irányuló nemesedésére kerül a hangsúly. A „silentium”-nak<sup>46</sup> két vetülete van: egyrészt a szabadkőműves testvériség körüli titoktartást szolgálja. Másrészt ezen túlmenően a rendszabály szerint hallgatagságra a polgári életben is törekedni kell, mivel ahogyan a bőbeszédűség felületes lelkület eredménye, úgy a visszafogottság állhatatos és megbízható lélekre vall. A „sacer furor” vagy „enthusiasmus”<sup>47</sup> belső meggyőződésből fakadó elragadtatást, lelkesedést fejez ki, ami arra utal, hogy az egyén tudatában van annak, hogy helyesen gondolkodik és cselekszik, s ettől semmiféle jutalom vagy félelem nem tántoríthatja el. Ez a lelkesültség mindenkélettől a szabadkőművesség fennkölt céljai iránt mutatkozik meg, s ennek mintájára éppúgy az egyéni célokban is. Máskülönben, akinek középszerű vágyai vannak, az tudatlan, és letargikus bénultságában (‘in lethargico suo torpore’) semmilyen más módon nem lehet rávenni a tevékenykedésre, mint a fennkölt célok követésének vágyával.<sup>48</sup> A „constantia”<sup>49</sup> voltaképpen a két előbbi erényre, az egyszer

<sup>44</sup> „Omnes sumus aequales nati, neque ullum inter nos Natura Discrimen posuit. Si quibus igitur contigit, subditos, aut Famulos habere, hos mansuete habeant, sortem ipsorum non tantum non redant asperiorum, velut conditione servitutis in se alioquin difficilem, verum placida agendi ratione mitigent. Industriam, Pacem, amorem Patriae, apud ipsos perinde invehere studeant, ut omnes hi inferiores, in simili Fratre non Dominum, verum sollicitum Patrem semet habere intelligant.” *Uo.*, 27.

<sup>45</sup> „[N]os vero, qui pro communi majoris numeri Prosperitate excubamus, ad severum Leges revocando Examen, comperire debemus, quod hae ipsae Leges, velut per Potentiores conditae, sint adhuc Instrumenta oppressionis, et quidem eo magis periculosa, quod sacram prae se ferant speciem. Conjiciamus oculos unice in sortem contribuentis nostri, videbimus ipsum sub immani paene faticere onere, cum tamen ipsi nihilo majus, quam quod Leges admittunt, impositum habeatur onus. [...] [N]ec est Locus, nec animus, omnes Status per opinionem, aut per Leges stabilitos convellendi, verum unice illud, quod in manibus nostris situm est Remedium arripiendi, quod duabus potissimum viis assequemur. Si quippe magnos ad nostrum statum revocaverimus, parvos autem usque ad nos elevaverimus.” *Uo.*, 26.

<sup>46</sup> *Uo.*, 27–29.

<sup>47</sup> *Uo.*, 29–30.

<sup>48</sup> „[D]ein quia nobis notum est, Hominem mediocris Desiderii semper esse ignarum; ac in lethargico suo Torpore conquiescere, neque illum in agendo activitatem, ulla ratione, quam Desiderii ad assequendum finem ardore procurari posse.” *Uo.*, 30.

<sup>49</sup> *Uo.*, 30–31.

már elvállalt szándék következetes végrehajtására – a célok megvalósításának kívánalmát tekintve tehát ennyiben „sacer furor” az alapja – és a lélek elszántságára (‘robur’), valamint megbízhatóságára (‘firmitas’) épül<sup>50</sup> – ennyiben tehát a „silentium”-nak is része van benne, ami pedig korábban ugyancsak az állhatatos és megbízható lélek jele volt. Ahogy már említettem, általánosságban az alkotmány szövege a többi erény esetében is kiemeli a főmester szerepét, tudniillik, hogy jó példával járjon elől, s ezáltal nevelje a rendtársakat az erények gyakorlására. Ugyanakkor (csakúgy, mint a „humanitas”-nál) itt ismét elhangzik a gyengébbek felkarolására vonatkozó buzdítás. A félénk testvéreket kézen fogva kell vezetni, hogy erre az erényre törekedjenek, a körülöttük előforduló ügyekben tanácsot kell nekik adni, és a kivitelezésben is együtt kell velük működni.<sup>51</sup> Ez a fajta mentorálás az „activitas”<sup>52</sup> erényénél nyeri el a jelentőségét. Az alkotmány a tevékenység erényét annak ellentétével, a lustasággal ábrázolja, miszerint minden rossznak, amitől az emberi nem mind ez ideig szenved, az az oka, hogy az elvetemült emberek, felismerve polgártársaik lustaságát, a megtévesztés és az elnyomás igájába hajtják őket. Viszont nincsen senki, aki az ilyen gonosz ember szándékait átlátva vállalja, hogy a rossz erőfeszítésekkel szembehelyezi az erény pajzsát. Ezért semmi sem csúf annyira, mint az, hogyha a legnagyobb dolgokra szánt férfiak (konkrét értelemben a testvériség tagjai), akiket a természet minden segítséggel ellátott, a bénultságtól és a lustaságtól elernyednek (‘in torpore, et ignavia languere’).<sup>53</sup> Ez a bénultság az „enthusiasmus” erényénél a fennkölt célok nélküli állapot letargikus bénultságára visszautaló kifejezés, s ilyenformán a mentorálás iménti gyakorlata az ilyen tétlenségről való lenevelés eszközeként szolgál a szabadkőműves erénytanban.

Az összességében az emberi nem javáért végzett nemesítő tevékenység hangsúlyozása után (a nyolcból tehát összesen hét erény szól erről) az alkotmányban olyan, a magas fokokba tartozó klérus, katonák, politikusok, erkölcsitanítók és jogászok számára kidolgozandó tematikus kérdések következnek, amelyek a kulturális, politikai, gazdasági és társadalmi konszolidáció gyakorlati támpontjául

<sup>50</sup> „Sexto venit Animi constantia, quae ea est, dum quis a praesumptae semel Intentionis suae executione prosequenda non recedit, ut ut haec qualitas robur, firmitatemque animi iam praesupponat; hanc autem inspirare sit admodum difficile[.]” *Uo.*, 30.

<sup>51</sup> „Hinc Magister sedis in rebus parvis, et obviis, quae tamen quampiam in exequendo Difficultatem supponunt, Constantiae suae Exempla praebere, alios vicissim praesertim meticulousos ad sectandam hanc Virtutem manuducere debet, quippe in occurrentibus circa ipsos casibus, cum iisdem consultare, ac in effectuatione fortiter, ut virum decet cooperari.” *Uo.*, 30–31.

<sup>52</sup> *Uo.*, 30–32.

<sup>53</sup> „[C]erte nihil est turpius quam viros a Natura munifice omnibus adminiculis ad summa donatos in Torpore, et Ignavia languere, inde omnia mala, quibus in praesens humanum Genus affligitur suam ducunt originem, dum nempe quispiam improbus perspecta concivium suorum Ignavia, diversarum; aut opinionum, aut oppressionum. Iugum ipsis imposuit, neque inventus est, qui perspectis pravi talis hominis Intentionibus partes coaetaneorum suorum tuendas, ac moliminibus improbis scutum virtutis opponendum suscepisset.” *Uo.*, 31.



szolgálnak.<sup>54</sup> Mivel azonban az „activitas” a „honestas”-éhoz hasonló közéleti jelentőséggel bíró erény, elképzelhető egy olyan felosztás is, ahol a nemesedés három-három erénye után ez a két „lobbitevékenységet” implikáló erény külön kategóriát alkot. A nyolcadiknak szereplő „honestas”<sup>55</sup> mindenesetre a tematikus kérdések végén következik, aminek az indokát maga a definíció adja meg: becsületes az, aki az Isten, a Haza és a Barátai iránti kötelezettségeit rendszeresen el látja.<sup>56</sup> Jól látszik tehát, hogy az obszervancia szövegében a tematikus kérdések által érintett öt szempont (vallási, katonai, politikai, erkölcsi, jogi) a „honestas” e később említett három tárgya köré szerveződik. Az alkotmány először is leszögezi, hogy az obszervanciának egyedül istenhívó tagjai lehetnek, és ha valaki ateistává lenne, azt a legnagyobb diszkrécióval vissza kell vezetni a helyes útra. Azután a hazaszeretet fogalmát a hazai törvények és szokásrend iránti kötelezettségvállalással hozza összefüggésbe, amelyre úgy kell törekedni, hogy az illető a vagyonát és az életét is előbb adja oda a hazáért, mintsem azt engedné, hogy maga vagy mások meggyengítsék azt. Továbbá, összhangban az „aequalitas”-ról mondottakkal, a haza iránti szeretet egyben az uralkodó iránti szeretet is, s az uralkodó törvényes úton feje és egyszersmind atyja is a nemzetnek. Az alkotmány a polgár kötelességét az egyéni haszonszerzés előtérbe való helyezésével szemben a köz javán való fáradozásban nevezi meg, miáltal törekedni kell arra, hogy a hatalmasok semmilyen módon ne nyomják el a gyengébbeket. Ezen a ponton az alkotmányban a szabadságról mint olyan (1) kormányzási formáról esik szó, amelyet sem féktelenség, sem a hatalom hiánya nem jellemezhet, és amely összeköti azokat, akiket ugyanúgy a közboldogság iránti vágy ösztönöz.<sup>57</sup> Majd ugyanez a szabadság úgy jelenik meg, mint a szomszédos (osztrák, német) páholyoktól való (2) függetlenség eszköze, amely a szabadságon alapuló kormányzási formát

<sup>54</sup> *Uo.*, 32–35. Vö.: BALOGH 2019, i. m. 327–328. Itt olyan témák (olykor gondolatkísérlet-szerű) írásbeli kidolgozásáról van szó, mint például az egyháziak esetében: mi a jobb, ha egy társadalom polgárai ateisták, de erkölcsösek, vagy ha vallásosak, de gonoszak? A katonák esetében: mi a jobb, ha egy királyságnak zsoldos vagy ha röghöz kötött katonái vannak? A politikusok esetében: kívánatos-e Magyarország (Hungaria) számára a kereskedelem, s ha igen, milyen termékekkel mozdítható elő? Az erkölctanítók esetében: hogyan lehet az emberi nem iránti szeretetet a hazaszeretettel összeegyeztetni, amelyek egymást kizárónak tűnnek? S végül a jogászok esetében: mi a kormányzás legmegfelelőbb módja, s vajon bármelyik országban alkalmas, vagy a helyi körülményekhez kell igazítani? Érdemes megfigyelni (miként az a jelen tanulmányból némiképp érzékelhető is), hogy magának az alkotmánynak a szövege tulajdonképpen válaszokat is ad néha ezekre a kérdésekre. *Systema Constitutionis Latomiae Libertatis sub Corona Hungariae in Provinciam redactae*, ÖStA HHStA, Kabinettsarchiv, Vertrauliche Akten, Kn. 60/2-2-2, 31–34.

<sup>55</sup> *Uo.*, 36–42.

<sup>56</sup> „Honestum virum intelligemus eum, qui officia erga DEUM, erga Patriam erga amicos adamussim explet.” *Uo.*, 36.

<sup>57</sup> „Aurea vox Libertas cujus omne Pretium non nisi animae honestae, et illustres pervidere possunt; ea Gubernii forma, quae viros graves, discretos, a praejudiciis Licentiae non minus ac impotentis Iugi immunes, quosve provehendae publicae Felicitatis studium coactius, quam ulla Legistlatio possit, copulaverat.” *Uo.*, 40.

immár a Draskovich-obszervancia belső önrendelkezésének alapelveül állítja elének.<sup>58</sup> Végül a szabadság az egyén (3) belső függetlenségének hordozójaként is megjelenik, amely a „sacer furor”, a „constantia” és az „activitas” erényeivel írható körül, és amelyet az alkotmány „A szörnyektől nem rettenő erény” (‘Virtus non territa monstris’) jelmonddal összegez.<sup>59</sup>

Összefoglalva tehát elmondhatjuk, hogy ha a „humanitas” jegyében a „honestas”-szal bezárólag a nemesedést (az egyénre és a társadalomra értve egyaránt) egyfajta antropológia keretében programként tárja elének az obszervancia szövege, akkor azt a „honestas” felől olvasva a szóban forgó szabadkőműves alkotmányrészlet egy, a patriotizmus diskurzusain belül elhelyezhető programszövegnek is éppúgy beillik.

Véleményem szerint a fenti, három egymással összefüggő csoportra bontható erényeknek három olyan vetülete van, amelyek specifikusan a szabadkőművesség eszméjéhez köthetők, s amelyeket Agyich költeményében többé-kevésbé Héraklész, Pallasz Athéné és a Szent Korona szimbolikus ábrázolásai képviselnek. A három specifikusan szabadkőműves eszme közül az első a törvény előtti egyenlőség elve, amelyhez a hatalmasokat vissza kell vezetni, a gyengéket pedig fel kell emelni („humanitas”, „amicitia”, „aequalitas”). A gyengék felemeléséhez Héraklészé, míg a törvény előtti egyenlőséghez Pallasz Athéné alakja köthető a versben. A második eszme az állhatatos és megbízható lélek erejébe vetett hit, amely lelki erő a fennkölt célokra irányul, és a lustaság ellenszereként az obszervancia szövegében leírt gyakorlat, a mentorálás segítségével fejleszthető („silentium”, „sacer furor”, „constantia”, „activitas”). Ehhez a költeményben Pallasz Athéné alakja kapcsolódik (illetve bizonyos mértékig, mint majd látni fogjuk, még Héraklészé is). A harmadik eszme pedig az Isten, a haza és az embertársak iránti elköteleződés, amely az egyén szabadságra való diszpozíciójában gyökerezik („honestas”). Ennek kifejezőeszközei a költeményben Pallasz Athéné és a Szent Korona lesznek.

Héraklész alakjára vonatkozóan több utalás is kínálkozik a költeményben, ami önmagában azért sem hagyható figyelmen kívül, mert az obszervancia fent bemu-

<sup>58</sup> „Quod Formam Gubernii attinet, nos equidem hucusque omnem vicinorum Quadrorum nostrorum Dependenciam effugimus, ac ita volente supremo Architecto fugiemus deinceps etiam, ac quis nobiles hos Naturae stimulos sit secutus Effectus apparet ex tanto rerum nostrorum successu. Quippe eos duntaxat decet esse dependentes, qui sui ipsius gubernandi incapaces sunt, neque dicat aliquis, nos etiam nostros habere Magistratus, quibus ita prout vicini nostri parere debeamus: est enim magnum nos inter, et illos Discrimen, nos ipsi creamus nobis Magistratus, et quidem eos, quorum Probitas; Iustitiae, et Zelus perspectus est, illi iis parere debent, quos aut Libido aliorum, aut Sors fortuita dederat.” *Uo.*, 41.

<sup>59</sup> „Habebit equidem Magister sedis, si omnes muneris sui partes rite explere velit, cum innumeris Difficultatibus colluctandum, ast animus alta petens, dedignatur tale quid persequi, ad quod cuivis Ignavo semita pateat. Quo plures invenit Difficultates tanto amplius crescit ardor, easque ita facili superat animo, ut dum jam in scopo conquiescit, quasi nihil egisse videatur, animum praeprimis ad fortiter tollerandas non minus, ac retundendas Persecutiones praeparatum habere debet. Nulli, majores excitantur Inimici, quam Viro recti et veri studioso, hic se monstret, verum est Latomum, sibi que pulchrum illud nescio cujus rite applicari posse. Virtus non territa Monstris.” *Uo.*, 42.

tatott szabályzatának végén álló jelmondat szintén a héroszra utal.<sup>60</sup> Ezért a költemény és az obszervancia közötti összefüggés sarkalatos pontja éppen maga Héraklész. Az antik hős alakja kultúrtörténeti nézőpontból gyakran az elesettek, a gyengébbek felkarolásában, valamint a zsarnok megfenyítésében nyeri el a jelentőségét.<sup>61</sup> Agyich István egy másik költeményében Széchényi Ferenc gróffal kapcsolatban is alkalmazza az előbbi beállítást.<sup>62</sup> Balassa Ferenc gróf esetében alluzív módon, de mégis elég világosan és emblémaszerűen mutatja fel ezt a hősi karaktert. Mindjárt a költemény elején arról értesülünk, hogy a gróf „halandó számára alig megközelíthető dicsősége milyen hatalmasra nőtt”.<sup>63</sup> A következő utalás arról tájékoztat, hogy „ami terhes, ami sok próbatétellel teljes, azt ő másik Atlaszként egészen a saját vállaira vette”.<sup>64</sup> Itt az ’alter Atlas’ voltaképp szó szerint Héraklész mellékneveként érthető, aki a Heszperiszek aranyalmáiért cserébe egy időre hátára is vette Atlasztól az égbolt terhét. Végül ilyen jellegű utalást tartalmaz az a disztichon is, amely szerint „emésztgette a gond az isteneket, akiknek lehetőségük van mérlegelni a gróf kimagasló erényét, valamint érdemét”.<sup>65</sup> Emésztgette, már tudniillik olyan értelemben, hogy mihez kezdjenek a gróf érdemeivel, hogyan jutalmazzák azokat. A költemény tanúsága szerint így hangzik néhány ezekből az érdemekből:

Et mulcere (a) rudes animos, et vulgus in unum  
 Cogere, prae multis promptior unus erat.  
 Per (b) mare, per terras, per mille pericula currens,  
 Subsidio reliquis, praesidioque fuit.  
 Instruxitque penum (c) toties pro millibus, olim  
 Horrida dum Divis tartara bella movent.<sup>66</sup>

- (a) Potissimum ad componenda negotia Provinciarum, et Civitatum ab initio missus.  
 (b) Post multas alias commissiones, eam, quae ad partes Maritimas non ita pridem erat, utiliter gessit.  
 (c) Vigentibus identidem bellis annonam pro toto universim exercitu curavit.

<sup>60</sup> REININGER, Alice, *An Analysis of the Draskovich observance, a Masonic Document of the Late Eighteenth Century from Croatia = Hibiscus Masonic Review*, 2019, 4, 20.

<sup>61</sup> ETTLINGER, Leopold D., *Hercules Florentinus = Mitteilungen des Kunsthistorischen Institutes in Florenz*, 16(1972), 2, 120.

<sup>62</sup> AGYICH, Stephanus, *Saeculum liberatae a tyrannide Turcica civitatis Quinque-Ecclesiensis amplissimis honoribus [...] comitis Francisci Széchényi de sáárváry Fölső vidék [...]*, [Pécs], Engel, 1786.

<sup>63</sup> „Creverat immensum Francisci pulchra Balassae / Gloria, mortali vix adeunda pede.” AGYICH 1785, i. m. a2r.

<sup>64</sup> „Quod grave, quod multo plenum discrimine, totum / Ipse suis humeris sustulit alter Atlas.” *Uo.*, a2v.

<sup>65</sup> „Cura remordebat Superos, quibus ardua virtus / Pensari posset, promeritumque Viri.” *Uo.*, a3r.

<sup>66</sup> *Uo.*, a2v.

„Sokakhoz képest egymaga elszántabb volt a műveletlenek megszelídítésére és a nép összefogására. Tengeren, szárazon, ezer veszélyen át sietve a többiek segítségére és oltalmára volt. Ezreknek annyiszor élelmet szerzett, amíg az istenek ellen az alvilág szörnyű háborúkat indított.”

A három disztichon, amely a jegyzetek alapján a gróf szerémi főispáni, fiumei királyi biztosi és katonai élelmezési biztosi tevékenységét írja körül, jól szemlélteti a „humanitas” erényét. Egyúttal az olyan megfogalmazásokban, mint a „sokakhoz képest egymaga elszántabb” (*’prae multis promptior unus’*), a „sacer furor” elszántsága és az alkotmányban az „activitas”-nál szereplő, az erény pajzsát a rossz erőfeszítésekkel szembeszegezõ magányos hős (Héraklész) alakja fedezhető fel. S ugyancsak a „constantia”-t juttathatják eszünkbe a lelkiélelmezésre utaló olyan fordulatok, mint az „ezer veszélyen át” (*’per mille pericula’*) vagy „szörnyű háborúkat okoztak” (*’horrida bella movent’*), amelyek tovább bővítik az obszervancia megfogalmazásaira utaló nyomok körét, és az ugyanott szintén szereplő, a szörnyektől sem rettenő hősök alakjára utalnak.

Ezzel el is érkeztünk a mentorálás és az „activitas” szempontjaihoz. A következő öt disztichon a „constantia” és az „activitas” egymásra hatását szemlélteti:

Utilior terris pariter reputatus avitis,  
 Quo mage mortali sorte tenendus erat.  
 Nempe cui Divi terrena negotia possent  
 Absque suis curis credere, certus erat.  
 Post multos titulos, post plurima munera Divum  
 Abstulerat pleno, quae prius ipse sinu.  
 Thesauri nuper, tum pignora sacra (f) Coronae  
 Cesserunt fida pervigilanda sera.  
 Tanta licet tulerit, tamen haec sunt visa Tonanti  
 Multo pro meritis inferiora suis.<sup>67</sup>

(f) Thesaurarius Regius, Camarae Praeses, uti et Sacrae Coronae Custos eodem tempore factus.

„Ugyanakkor úgy gondolták (az istenek), hogy nagyobb hasznára válik (Balassa gróf) a hazának, ha inkább halandó maradhat. Kiváltképp eltökélt az, akire az istenek saját gondjuk nélkül rábíthatnak földi dolgokat. A sok cím és az istenek többi ajándéka után, amelyeket szívének teljességéből már korábban előhozott, akkor a minap a szent koronaékszerek kerültek őrzésre biztos kincstári lakat alatt. Annyi mindent volt szabad viselnie, Jupiter szemében ezek mégis kisebbek voltak érdemeinél.”

<sup>67</sup> *Uo.*, a3r.

A gróf megbízhatósága ('nempe certus erat') és terhelhetősége ('absque suis curis') a „constantia” jellemzőinek tekinthetők, amelyek Balassa „activitas”-át emelik ki ('terrena negotia possent credere'). Továbbá az „activitas” által elért címek és érdemek ('post multos titulos, plurima munera') mögötti céltudatosság és lélekerő is megnyilvánul a szövegben, amikor ezek a címek és érdemek éppen a gróf személyiségéből eredeztetve lelik meg a magyarázatukat ('abstulerat pleno, quae prius ipse sinu'). Ehhez már mintegy csak ráadásként járul, hogy a Bécsbe átszállított koronaékszerek és a szívben rejlő tulajdonságok között metaforikus viszony jön létre, így az előbbi valóságos kincsek a szív kincseiként ez utóbbi karakterjegyek kézzelfogható megnyilvánulásaivá válnak a költeményben. Balassa gróf ezáltal olyan személyként tűnik föl a szövegben, mint aki a mentorálás kapcsán éppenséggel a mentor szerepét tölthetné be. Végül is a vers második felében Pallasz Athéné alakjában találkozunk a gróf hajdani mentorával. Kétségtelen, hogy ez a megoldás nem az obszervancia kontextusában helyezhető el, ugyanakkor ismét az egyik erény megjelenítését érzékelhetjük benne: „Akinék a kedvéért ugyanis heves igyekezettel fáradozik, fiatalabb korában annak kiváló növendéke volt Balassa.”<sup>68</sup> A disztichonhoz tartozó jegyzet tanúsága szerint Agyich itt Balassa grófnak a Szent István király palástjáról szóló, 14 éves korában készült munkájára utal.<sup>69</sup> A heves igyekezet ('studium fervens') mindenesetre a jelennek szól, s a gróf és Pallasz Athéné alakja között ábrázolt bensőséges viszony a „sacer furor” jelentőségét húzza alá a szövegben. Pallasz Athéné ábrázolása révén ugyanis a tanítvány erényességére is következtethetünk. Az istennőnek jut a választott bírói szerep ('arbitrium'), hogy eldöntse, Balassa gróftól feladatai a Magyar Királyság magyarországi vagy horvátországi feléhez kössék-e inkább. Munkája és tanácsa nélkülözhetetlen Illyris és Pannonis nimfa ügyében, s mivel ért hozzá (hiszen Jupiter agyvelejéből született), ha van rá mód, hogy meglegyen a szavazategyenlőség, mind a kettőnek kedvez.<sup>70</sup> Következésképp, s az eddigiek alapján, a lélek elszántságába vetett hit (Héraklész), az aköré szerveződő mentorálás (Pallasz Athéné) és a gyengék felkarolása mellett (Héraklész) a törvény előtti egyenlőség intézményének, a bírói hatalom méltányosságának az elve (Pallasz Athéné) is kiolvasható a költeményből.

A köz javáért való elköteleződés és az egyéni szabadság ehhez szorosan kapcsolódó belső követelménye, amelyeket a Szent Korona és Pallasz Athéné közösen jelképeznek, Balassa gróf báni kinevezéséhez társulnak a költeményben. Agyich versében megjeleníti a kinevezés ceremoniális körülményeit, így például azt is, hogy Jupiter átadja a Pallasz Athéné kézmunkájával készített báni zászlót, valamint a báni jogart:

<sup>68</sup> „Nam cui sadatur studio fervente, Balassa / Temporibus primis magnus (m) alumnus erat.

<sup>(m)</sup> Summus Palladis alumnus, adhuc in juventute edidit opus de Corona, et Pallio Sancti Stephani Regis.” *Uo.*, a4v.

<sup>69</sup> Lásd még KÁLLAY 1974, i. m. 248.

<sup>70</sup> „Sique modus superest, ut sit concordia voti, / Illyridem pariter, Pannonidemque juvet. / Scit Dea quid praestet; quondam nam mente supremi / Numinis orta, videt quidquid in orbe latet. / Et neque seponi, temere nisi, Palladis almae / Hac in parte labor, consiliumque potest.” AGYICH 1785, i. m., a4v.

Illyriumque jubet Pro-Regis nomine servas,  
 Quasque tenent populi, jam tuearis, opes.  
 Extulit et magni (r) Signum geniale triumphi,  
 Quod struxit mira Pallas in arte manu.  
 Adjicit insignis prae grandia pondera (s) sceptri,  
 Icta quibus subito tartara nigra cadant.<sup>71</sup>

(r) Vexillum nempe, quo porrecto Bani Croatiae inaugurari solent.

(s) Dicitur antiquissimum, et solidissimum esse opus.

„Elrendeli (Jupiter), hogy alkirály néven óvd Illyriát, és őrizd immár azokat a kincseket, amelyekkel a nép is rendelkezik. Előhozta a nagy-szerű diadalmenethez illő ünnepi lobogót, amelyet Pallasz csodálatos mesterségbeli tudása birtokában kézzel készített. Hozzáadja még a nevezetes roppant tömegű jogart, melynek hirtelen csapásától omoljon le a sötét alvilág.”

Voltaképpen semmi nem utal arra a szövegben, hogy Agyich ne a még a 17. században is használatos jelvényekre utalna, azaz olyan zászlóra, amelynek az egyik oldalára „a három délszláv tartomány magyar korona alatti címerét hímezték”, illetve olyan jogarra, amely aranyozott ébenfából való volt (Agyich jegyzete rá is illik egy ilyen robusztus, régi tárgyra).<sup>72</sup> Másfelől a hatalmi jelvényekkel történő felruházás a királyi hatalomból való részesedés félreérthetetlen jele, ami azonban főkapitányi szolgálattal, a kereskedelmi kapcsolatok kiépítésével és a déli határvidék katonai védelmének a jogar suhintásával is jelzett megszervezésével jár.<sup>73</sup> (Érzelkelhető, hogy a versben Balassa gróf személyével kapcsolatban a Draskovich-obszervancia tematikus kérdései közül a katonai, a politikai és a jogi vonatkozásúak érintettek.) Ugyanakkor mindezek a köz javára vállalt kötelezettségek a következőképp oldódnak fel a szabadság belső követelményében: „Inkább a közös javakra, semmint a sajátjára van gondja, amit pedig a tevékeny életmód, a hivatás, a munka kíván meg”.<sup>74</sup> Vagyis ezen állítás szerint Balassa gróf saját belső törekvései összhangban állnak a köz javának szolgálatával, amit az „activitas” melletti szabad elhatározás tesz lehetővé.

<sup>71</sup> *Uo.*, b1v.

<sup>72</sup> VARGA Szabolcs, *Bán vagy alkirály? A horvát–szlavón báni hatalom változása a 16–17. században = A horvát–magyar együttélés fordulópontjai, Intézmények, társadalom, gazdaság, kultúra*, szerk. Jasna Turkalj, Damir Karbić, Bp., MTA BTK Történettudományi Intézet, Horvát Történettudományi Intézet, 2015 (Magyar Történeti Emlékek, Értekezések), 165.

<sup>73</sup> „Perpetuo copiosus ibi stat miles in armis / Providus hic, toties queis alimenta dedit. / Illyrico portat copiosas Adria merces, / Non est qui melius calleat istud opus. / His (notum) Regnis quam barbarus incubat hostis, / Hostes Consilio proteret iste suo.” AGYICH 1785, i. m. b1r.

<sup>74</sup> „Publica sunt illi plus quam sua commoda curae; / Quamque cupit vigilans vivere, vita labor.” *Uo.*, b1r.



Ezzel le is zárom a Draskovich-obszervancia szövege és az Agyich-költemény közötti áthallások szétszalazását. Úgy vélem, hogy az interpretáció szintjén elég világosan kirajzolódott egy olyan lehetséges kontextus, Héraklész alakjára alapozva, amely e két szöveg között termékeny és heurisztikus dialógust kialakítására képes. Ami azonban a tényeket illeti, egyelőre teljes bizonyossággal nem megválaszolható kérdés marad, hogy Balassa Ferenc gróf zágrábi kerületi biztosi, valamint horvát-dalmát és szlavón báni kinevezése, illetve Agyich István ez alkalomból készült köszöntőverse nem tartozik-e egyúttal a délvidéki szabadkőművesség lapjára is.

Karl Joseph Michaelerről, aki nagyon is egyértelművé, célzatossá látszik tenni a költemény e tekintetben sokatmondó pontját a 'solium juncturus in uno' alternatívával, lehet tudni, hogy a bécsi Zur wahren Eintracht páholy tagja volt.<sup>75</sup> Ennek tudatában Michaeler alternatív szövegváltozatának jelentősége a következő volna tehát. A Draskovich-obszervancia égisze alatt provinciába tömörült délvidéki és magyarországi páholyok 1784-ig az osztrák nagypáholytól független módon működtek. Balogh Piroska magának az obszervancia szervezetének a jellegét így összegzi: „önálló alkotmánnyal rendelkezett, hivatalos nyelve a latin volt. Ennek oka elsősorban az, hogy a szerveződés horvát területről indult ki, azaz a horvát és magyar anyanyelvű tagok között eleve jól működő médium lehetett a latin nyelv. Másfelől a latin nyelv használata jelezte az osztrák és német nyelvű páholyoktól való függetlenséget, ugyanakkor nemzetközi szinten is működőképességnek bizonyult”<sup>76</sup> 1781-ben azonban az uralkodó kezdeményezésére elindult a csatlakozási folyamat. A Draskovich-obszervancia „alá tartozó páholyok az egyesüléshez csak bizonyos feltételekkel járultak hozzá: a legfőbb kikötés az volt, hogy csupán az első három fokot illetően tekintsék az osztrák nagypáholyt központnak, a magasabb fokokkal ne foglalkozzanak.”<sup>77</sup> Más szavakkal ez annyit jelent, hogy az obszervancia páholszervezetének tagjai éppen a függetlenség legfontosabb terepét: a magasabb fokokat érintő tematikus kérdéseket, a Szabadság provincia területére vonatkozó konszolidációs törekvéseket kívánták megvédeni. „Az egyesülés azonban 1784-ig nem valósult meg, és időközben a Draskovich-rendszer hívei az osztrák nagypáholy alkotmányának működése láttán arra a következtetésre jutottak, hogy a II. József szellemével összhangban álló centralisztikus elképzelés a németesítő tendenciákat mozdítja elő”. Így például a pestbudai Nagyszívűséghez páholy végül „1784-ben függesztette fel működését azzal, hogy mégsem akarnak a nagypáholy filiáléjaként működni”.<sup>78</sup> Ilyen módon a zágrábi kerület 1785-ös kialakítása, amely akarva-akaratlanul is szabadkőműves tevékenységet folytató vármegyéből állt össze, s amelyhez II. József Zala vármegyét is hozzákapcsolta, a költeményben mintegy a Draskovich-obszervancia rehabilitációjának politikai-földrajzi régiójaként jelenik meg. Agyich pedig nem mulasztja

<sup>75</sup> BALOGH Piroska, *Teória és medialitás, A latinitás a magyarországi tudásáramlásban 1800 körül*, Bp., Argumentum, 2015 (Irodalomtörténeti füzetek, 175), 151–161.

<sup>76</sup> *Uo.*, 228.

<sup>77</sup> GRANASZTÓI 2016, i. m. 613. Lásd még REININGER 2019, i. m. 23–24.

<sup>78</sup> GRANASZTÓI 2016, i. m. 613.

el Balassa gróf koronaóri tisztségét, illetve a gróf Szent Koronáról és Szent István palástjáról írott művét is kiemelni, ami a magyar korona alatt kialakított Szabadság provinciára utaló párhuzamosságot erősíti. Továbbá a bécsi Zur wahren Eintracht páholy kapcsolatban állt többek között az 1776-os, Draskovich alapította pozsonyi Zur Verschwiegenheit páhollyal is.<sup>79</sup> Ami arra enged következtetni, hogy Michaeler e bécsi páholy tagjaként bizonyára jól ismerte az obszervancia célkitűzéseit. Így pedig Agyich költeményében szűk fél évtized távlatából is könnyűszerrel a politikai-közigazgatási átalakítás alluzív,<sup>80</sup> tehát szabadkőműves jellegű költői kidolgozását ismerhette fel – lett légyen az akár szándékos, akár szándékolatlan.

### Összegzés

Visszatérve ugyanakkor a ténykérdésekre: konkrét adatok hiányában nem tudom megállapítani a költemény kapcsán felmerülő személyek jó részéről, hogy tagjai voltak-e akár a délvidéki, akár más szabadkőműves szervezeteknek. Így sem a horvát származású Agyichról és Baričevićről, sem Balassa grófról nem tudom ezt igazolni vagy cáfolni. Ezek hiányában a szabadkőműves vonatkozás a vers az interpretáció felől nézve hiteles, de faktuálisan meg nem alapozott olvasataként áll elő. Az iménti személyek ugyanis nem szerepelnek az Abafi (Aigner) Lajos által készített német és részben magyar nyelven is elérhető, a szabadkőművesség osztrák, horvát, cseh és magyar vonatkozású, 18. századi történetével foglalkozó munkáiban. Abafi az egyik őse – aki feltehetően a szépapja volt<sup>81</sup> –, Franz Aigner Xaver szabadkőműves katonatiszt által összegyűjtött, 18. századi szabadkőműves forrásanyag alapján dolgozott, amelyről többedmagával, például a témáról szintén kismonográfiát összeállító Jancsó Elemérről<sup>82</sup> másolatokat készített. Az eredeti forrásanyagot a Festetics család dégi kastélyában őrizték, minthogy Aigner családja megélhetése érdekében eladta a szervezet feloszlása során összegyűjtött anyagot

<sup>79</sup> BALOGH 2015, i. m. 151–152.

<sup>80</sup> Szükséges jeleznem, hogy az alluzivitás itt hovatovább kulcsfogalomnak tűnik, amennyiben az allúzió a szabadkőművesség egyik módszerének tekinthető, valamint amennyiben az allúzió – úgy vélem – a szabadkőművességet félretéve önmagában is olyan intertextuális, (leginkább bibliai és mitikus) szövegek között átjárást biztosító alakzat, amely bizonyos kulcsszavak és motívumok segítségével linkszerű, oda-vissza bejárható hermeneutikai útvonalakat hoz létre a megértés számára általában különféle, ámde azonos kulturális relevanciájú szövegek/szövegegységek között. A szabadkőművesség alluzív módszeréhez lásd SNOEK, Jan A. M., *Az alluzív módszer = Helikon*, 62(2016), 4, 546–562. (A lapszám a *Szabadkőművesség* tematikus címet viseli.)

<sup>81</sup> Vö. BERNÁD Á. Z., *Abafi (Abafi–Aigner) = Österreichisches Biographisches Lexikon 1815–1950, I. Band (A–Glä)*, Hrsg. Österreichische Akademie der Wissenschaften, Wien, 1994–2016, DOI:10.1553/0x0034779d; Nagy Iván, *Magyarország családai, Czimerekkel és nemzékrendi táblákkal, Pótlék-kötet*, Pest, Ráth, 1868, 10.

<sup>82</sup> JANCSÓ Elemér, *A magyar szabadkőművesség irodalmi és művelődéstörténeti szerepe a XVIII. században*, Kolozsvár, Ady Endre Társaság, 1936.

a szabadkőműves tagokkal is rendelkező főúri családnak. Aignert különben Festetics Antal támogatta is munkájában. Ehhez a szabadkőműves hagyatékhoz Abafi a Festeticsek engedélyével férhetett hozzá. Azonban a II. világháború alatt ez az eredeti, feltehetőleg tízezer ív terjedelmű iratanyag elpusztult, s csupán az Abafi- és Jancsó-féle, 19. századi másolatok maradtak fenn. Ezeknek a másolatoknak is – a szabadkőművesség újabb, 1950-es felosztásával bezárólag – becslések szerint összesen mintegy 60%-a maradt meg, amely iratanyagot a mai napig a Magyar Nemzeti Levéltár Országos Levéltárában őrzik. Az 1970-es évektől kezdődően, miután bő másfél évtized leforgása alatt, 1967-re befejeződött az ez idő alatt hozzáférhetetlen iratanyag levéltári rendezése, H. Balázs Éva először tanítványai, majd egy osztrák–magyar nemzetközi kutatócsoport felállításával kívánta többkötetes forráskiadás útján közzétenni az Abafi- és Jancsó-féle anyag ezen fennmaradt részét. Azonban a vállalkozás 2006 óta, H. Balázs Éva halálával félbeszakadt. Mindezeket az információkat Lengyel Réka igen alapos tájékoztatója nyomán ismerjük.<sup>83</sup> Így az ő leírásából értesülhetünk arról is, hogy az iratanyaggal együtt őrzik a kutatócsoport által a forráskiadáshoz írógéppel és fénymásolat útján készült másolatokat is, amelyek jelenleg H. Balázs Éva hagyatékának zárt részét képezik. Lengyel szerint „[a] kutatási és forráskiadási munkálatok elvégzésére a legnagyobb eséllyel H. Balázs Évának azon tanítványai vállalkozhatnának, akiknek engedélyezett a hozzáférés a hagyatékban lévő, már átírt, bizonyos szintig feldolgozott forrásanyaghoz.”<sup>84</sup> Lengyel Réka addig is, amíg ez a hiánypótló forráskiadás napvilágot lát, beszámolójában az eredeti másolatanyaghoz irányítja a kutatókat, az ugyanis hozzáférhető az Országos Levéltárban, a P 1134-es fondban. Ugyanakkor, tekintettel a forrásanyag rendkívüli terjedelmére, és arra, hogy egy kutatócsoport számára is milyen komoly kihívást jelenthet annak feldolgozása, nyilvánvalóan nem vállalkozhattam e levéltári iratállomány magányos átböngészésére. Amíg ugyanis a vonatkozó alap kutatások nem zárulnak le, addig rendszeres feldolgozás híján egy ilyen jellegű, szórt iratanyagra sem lehet megfelelő biztonsággal támaszkodni vagy abban céltudatosan tájékozódni. Addig is azonban a Draskovich-obszervancia latin szövege haszonnal forgatható a korszakban általánosan elterjedt szabadkőműves diskurzus bemutatására-elemzésére, valamint e diskurzus elterjedtségi fokának a láttatására.

Mindazonáltal, s immáron a szabadkőműves szál jelentőségét tovább árnyalandozó, Agyich szövegének a Michaeler-féle átdolgozásával kapcsolatban megállapítható, hogy a szerzői-olvasói-szerkesztői pozíciók esetén egyáltalán nem beszélhetünk jól elkülönülő minőségekről, hiszen számunkra az is inkább meglepő, mintsem szokványos, hogy Agyich a zágrábi nyomdásznak is felajánlotta a döntés lehetőségét a szöveg módosításával vagy törlésével kapcsolatban. Michaeler pedig (anyanyelvi viszonylatban talán egy Kazinczyéhoz hasonlónak mondható ízléseszmény jegyében) minden további nélkül alakított Agyich szövegén, s abból az antológiája

<sup>83</sup> LENGYEL Réka, *Mi maradt meg a dégi Festetics-levéltár szabadkőműves forrásanyagából?* = *Helikon, Irodalom- és Kultúratudományi Szemle*, 62(2016), 4, 625–639.

<sup>84</sup> *Uo.*, 638.

számára egy újabb, kiadásra szánt változatot készített. (Itt most a szabadkőműves áthallásokra koncentrálni egy ilyen ízlésszéménynek a vizsgálatára nem törekedtem. Más alkalommal azonban érdemes tisztázni, hogy Michaelert a latin nyelv használatát tekintve milyen eszmények mozgathatták a módosításai során.) Ezek a jelenségek arra figyelmeztetnek, hogy a 18. századi Magyar Királyság (ezúttal latin nyelvű) irodalmi szövegei a *historia litteraria* tudásszéményének megfelelően csupán leszűkítés útján köthetők az egyes szerzőkhöz, azonban azok közösségi használati módjaival is számolnunk kell. Ez pedig az a viszonyítási pont, ahol a kor szak intézményes struktúrái is elnyerhetik a jelentőségüket, hiszen jelen Agyich-költemény esetében egy ilyen struktúra vagy történetesen intézményes hálózat megnyilvánulását véltem felfedezni a korabeli szabadkőműves szerveződés keretei között.

### Mellékletek

*Agyich István Balassa Ferenc grófhhoz címzett alkalmi költeményének nyomtatott változatai, a zágrábi (1785) és bécsi (1789) megjelentetés közötti eltérések feltűntetésével*<sup>85</sup>

Carmen Amplissimis Honoribus Excellentissimi Domini, Domini Francisci de Paula e Comitibus Balassa, de Balassa Gyarmath, <Perpetui in Kekkeó Vagh-Besztlerce, Lietava, Et Eberhard Insignis Ordinis Sancti Stephani Regis Apostolici Commendatoris, S. C. R. et Apostolicae Majestatis Camerarii, Actualis Intimi Status Consilarii etc. etc.> Cum <Dum> Pro Rege <In Pro-Regem> Regnorum Croatiae, Dalmatiae et Sclavoniae decerneretur <Auspicato Sublimaretur>. A Stephano Agyich C[athedralis]. E[cclesiae]. Quinque-Eccl[esiensis]. Canonico Eidem <in grati animi obsequium perdemisse> Oblatum Anno M. DCC. LXXXV. Pridie Kalend[as]. Septembr[is]. Zagrabiae.

<sup>85</sup> A kiemelések tőlem (RKJ). Noha a Michaeler által kiadott szövegváltozatot vettem alapul, lényegileg a szövegidentitás elvére hagytam, vö. DEBRECZENI Attila, *Csokonai költői életművének kronológiai rendje*, Bp., Debrecen, Akadémiai Kiadó, Debreceni Egyetemi Kiadó, 2012 (Csokonai Vitéz Mihály Összes Művei: Pótkötet), 19. Viszonyításképp az eltéréseket *dőlttel*, a margón tüntettem fel, ott tehát *kizárásos alapon* az olvasható, amit Agyichnél Agyich kéziratában(?) találunk. Ilyenformán Michaeler változtatásait a költemény szövegében, illetve a költeményhez tartozó jegyzetekben és a címben *dőlttel* szedtem, ezen túlmenően az általa elhagyott szövegrészeket pedig kirekesztésjelek <...> között is jelöltem. – A szöveggözlésben nem tüntettem fel, az 1r és 1v a címlap és annak üres hátlapját jelölik. – A szöveggözlés után található egy konkordancia-jegyzék, amely tehát az Agyich szerzőségével és Michaeler közreműködésével létrejött 1789-es szövegváltozat alapján, továbbá módszertani szempontból az alluzivitás fogalmának érvényesítésével készült, vö. SNOEK 2016, i. m. 546–549. A jegyzéket internetes adatbázisok, a Musisque Deoque és a Corpus Corporum segítségével állítottam össze. A konkordancia-jegyzék az alluzivitáson túl valamiképp Agyich és Michaeler szövegalkotói eljárásairól és preferenciáiról is számot adhat, különösen ott, ahol a bécsi könyvtárőr jelentős mértékben változtatott az 1785-ös szövegváltozaton. Az itáliai latin nyelvű költészet előtérbe állítását Agyich Árkadia-érdeklődése indokolhatja, lásd RÉDEY-KERESZTÉNY 2021, i. m. 242–247.

- Creverat immensum Francisci pulchra BALASSAE  
 Gloria, mortali vix adeunda pede.  
 Nota fuit Pelago, vastis notissima terris:  
 Illam terra rotis vexit, et unda rate.
- 5 Haec sonat in silvis, sonat atque in montibus altis;  
 Et quacumque potest fama venire, venit.  
 Ad Superos, et magna poli convexa, repente  
 Sustulit hanc virtus *adproperante* gradu. <deproperante>  
 Namque BALASSEO constant dum *cura* labore, <summa>
- 10 Utilitas Superos, et sua lucra manent.  
 Et mulcere <sup>(a)</sup> rudes animos, et vulgus in unum  
 Cogere, prae multis promptior unus erat.  
 Per <sup>(b)</sup> mare, per terras, per mille pericula currens,  
 Subsidio reliquis, praesidioque fuit.
- 15 Instruxitque penum <sup>(c)</sup> toties pro millibus, olim  
 Horrida dum Divis Tartara bella movent.  
 Quod grave, quod multo plenum discrimine, totum  
 Ipse suis humeris sustulit alter Atlas.  
 (2r)
- Et quod praesenti nequii superasse labore,  
 20 Conficit id cura <sup>(d)</sup> consilioque gravi.  
 Quid <sup>(e)</sup> Cereas memorem; rutilantia Nomina Caelo,  
 Et, quibus effulget, fortia facta Patrum?  
 Cura remordebat Superos, quibus ardua virtus  
 Pensari posset, promeritumque Viri.
- 25 Dignus erat Caelo: sed adhuc longissima vitae  
 Plena torquebat stamina Parca colo.  
 Utilior terris pariter reputatus avitis:  
 Quo mage mortali sorte tenendus erat.  
 Nempe cui Divi terrena negotia possent
- 30 Absque suis curis credere, certus erat.  
 Post multos titulos, post plurima munera Divum  
 Abstulerat pleno quae prius ipse sinu,  
 Thesauri nuper, tum pignora sacra <sup>(f)</sup> Coronae  
 Cesserunt fida pervigilanda sera.

<sup>(a)</sup> Potissimum ad componenda negotia Provinciarum, et Civitatum *inter initia* <ab initio> missus

<sup>(b)</sup> Post multas alias *res sibi commissas* <commissiones>, eam, quae ad partes *m*<*M*>*arimitas* non ita pridem *pertinebat* <erat>, utiliter gessit.

<sup>(c)</sup> *Rigentibus* <*Vigentibus*> identidem bellis annonam pro toto universim exercitu curavit.

<sup>(d)</sup> Inde a prima juventute semper a consiliis Regis fuit; Imperatoris subinde pro parte sui Imperii factus a Secretioribus Consiliis.

<sup>(e)</sup> Vetustissima est Familiae Balassianae sicut gloria, ita et virtus.

<sup>(f)</sup> Thesaurarius Regius, Camerae Praeses, uti et Sacrae Coronae Custos eodem tempore factus

- 35 Tanta licet tulerit: tamen haec sunt visa Tonanti  
 Multo pro meritis inferiora suis.  
 (2v)  
 His meliora parat, jamque est conferre voluntas  
 Praemia, queis pretium gloria summa ferat.  
 Attamen ipse prius partes speculatur in omnes,
- 40 Hungarico melius siquid in orbe foret.  
 Illyris interea, quam Savus, et alluit Ister,  
 Romanis *olim* clarior hospitibus; <quondam>  
 Ipsa quidem tantae quondam primordia famae  
 Atque gravis meriti semina <sup>(g)</sup> prima dedit,
- 45 Quod fieret Caelis (somni, Geniique monebant)  
 Conscia Consilii, judiciiique Patrum,  
 Sollicite volvit sortis dum fata futurae,  
 Evigilat multo, nocte, dieque metu.  
 Utque suo voveat subsellia summa BALASSAE:
- 50 Ne tamen hoc pariter destituatur, avet.  
 Subsidioque petit reliquas cognata <sup>(h)</sup> Sorores  
 Jungant ut votis congrua vota suis.  
 Sique minus reputent solam junxisse minorem,  
 Tanto, si placeat, tres <sup>(i)</sup> socientur Hero.  
 (3r)
- 55 Dumque nequit celeri Caelos conscendere cursu,  
 Effundit tacitas anxia Dia preces.  
 Vox *sonat* una: Dii! vestrum celebrate <sup>(k)</sup> Nepotem, <fugit>  
 Destituat nostras ne tamen ille plagas!  
 Ille pios animos, vitam dedit ille beatam:
- 60 Et viget in nostro paxque, quiesque Lare.  
 Caetera, quae *superant*, secreto pectore versat, <fuerant>  
 Auditas nequis turbet adusque preces.  
 Hungaris *at* contra, dum vota recentia captat, <e>  
 Spondetur tantus queis Tibi <sup>(l)</sup>, Paule, favor:
- 65 Praedicat insignis meritumque, decusque BALASSAE;  
 Vult tamen in propria perstet ut ille domo;  
 Extremique timet miseranda pericula fati,  
 Hungaricis abeat si Pater iste plagis.  
 Hunc sibi *cumprimis* deberi jure Deorum; <praeprimis>

<sup>(g)</sup> In Syrmienti Regni Sclavoniae Provincia in anno 1762. Supremus Moderator factus, plurima ibi memoria digna gessit.

<sup>(h)</sup> Croatiam nempe, et Dalmatiam sicuti originis, ita et idiomatis *ferme* <fere> ejusdem.

<sup>(i)</sup> Croatia videlicet, Dalmatia, et Sclavonia.

<sup>(k)</sup> BALASSII Regibus quoque per sexum feminineum inveniuntur nexi.

<sup>(l)</sup> Comes quippe Francisci a Paula nomine insignitus.



- 70 Quippe Viri Nutrix, quae Genitrixque foret.  
Officiis hujus Regnumque, hominesque teneri:  
Verteret abscessu cuncta secunda *suo*. <dolor>  
(3v)  
Quid reliquis fieret, si, qui meruere beari,  
*Hos proprio excutiat* Mater amata sinu? <Excutiat proprio>
- 75 Si Superis dignus meliori sorte BALASSA est:  
Amplior Hungaricis *non fluit* Ister aquis? <curreret>  
Sic Heros *quando est* partes in utrasque petitus; <tandem>  
Staret ut ambiguo causa *procata* foro: <petita>
- 80 Quae merito causam conveniente probet,  
Sique modus superest, ut sit concordia voti,  
Illyridem pariter, Pannonidemque juvet.  
Scit Dea quid praestet; quondam nam mente supremi  
Numinis orta, videt, quidquid in orbe latet.
- 85 Et neque *secludi*, temere nisi, Palladis almae <seponi>  
*Calculus hac in re*, consiliumque potest. <Hac in parte labor>
- Quid, quod et hujus item* studio fervente BALASSA <Nam cui sudatur>  
Temporibus primis magnus <sup>(m)</sup> alumnus erat?  
(4r)  
Diva *igitur* pensans meritum, geniumque juventae, <proin>
- 90 *Consciaque*, officiiis *queis ea* digna forent. <Scit quibus; haec mage>  
  
Constitit *Alma* loco, circumspexitque *coronam*  
*Caelicolum*, et placida talia voce refert: <ergo>; <patentes>  
Non mihi difficilis, Superi, via promere verum, <Caelos>  
Ut faciam vestris *mentibus* una satis. <sensibus>
- 95 Gyarmathidem vobis placet exaltare BALASSAM,  
Implet qui fama solis utramque domum.  
Illyrici *hunc*, Divi, *pro-Rege edicite*: fructus <Pro-Regem dicite,>  
Innumeros *vigili* munera jussa ferent. <Juveni>  
Perpetuo *bene multus* ibi stat <sup>(n)</sup> miles in armis: <copiosus>
- 100 Providus hic toties *quem Pater ipsus* alit. <queis alimenta dedit>  
  
Illyrico portat *congestas* Adria <sup>(o)</sup> merces,  
Non est, qui melius calleat istud opus. <copiosas>

<sup>(m)</sup> Summus Palladis alumnus, *qui adhuc juvenis* <in juventute> edidit opus de Corona, et Pallio Sancti Stephani Regis.

<sup>(n)</sup> Quippe *ubi stativa habeat totius Nationis* <continuo militia Nationalis> per Regna Croatiae, Dalmatiae, Selavoniae.

<sup>(o)</sup> Notus est Fluminensis, et Buccarensis portus.

- His (notum) Regnis quam barbarus incubet hostis:  
Hostes Consilio *proterit* iste suo. <proteret>
- 105 Quod regimen tenuere <sup>(p)</sup> Patres de gente BALASSAE,  
Hoc teneat natus: semita trita patet.  
(4v)  
Jungatur munus, quod mox obitura parantur  
Hungaria tota Corpora lecta <sup>(q)</sup> Patrum.  
Id satis *interea*; paucō post tempore namque <Hungariae,  
paucō [...]> *hanc*>
- 110 Promptior his titulis qui moderetur, erit.  
Publica sunt illi plus quam sua commoda curae:  
*Quam* cupit *insomnis* vivere, vita labor. <Quamque>;  
<vigilans>
- Vix Dea finierat, certo probat omnia nutu  
Jupiter, et pleno pectore laetus ovat:
- 115 Utque fuit fulvo chlamydem praecinctus in auro,  
Injicit hanc humeris, Magne BALASSA, tuis.  
Illyriumque jubet *pro Rege capessere Sceptrum*, <Pro-Regis  
*nomine serves*>  
*Quas populique tenet, ut tuearis opes.* <Quasque tenent  
populi, jam>  
<geniale>
- Extulit et magni <sup>(t)</sup> Signum *praelustre* triumphi,  
120 Quod *mira instruxit Palladis arte manus.* <struxit *mira Pallas*  
*in arte manu*>  
*Prodiit hic ingens praegrandi pondere* <sup>(s)</sup> *sceptrum*, <Adjicit *insignis ~ia*  
*~era (s) sceptri,*>  
*Quo ruere icta cito tartara nigra putes.* <Icta quibus  
*subito*>; <cadant>
- Sic ubi jura trium tradit conjuncta Sororum,  
Insuper alloquio more precantis ait:  
(5r)
- 125 Ecce Tabella <sup>(u)</sup> tibi *quadra tessellata, quadramque* <quadris *distincta*  
*figuris*>
- Alea jacta super cuncta secunda ferat!  
Suscipe lora <sup>(u)</sup> canum, lanient qui ricitibus hostes,  
Ne circum vestris insidientur agris!

(p) Duo Balassi, et ipsi <aeque> Francisci nomine leguntur Bani fuisse.

(q) *Decemviri recens* <Decem viri recenter> per Provincias Hungariae instituti.

(r) Vexillum nempe, quo porrecto Bani Croatiae inaugurari solent.

(s) Dicitur antiquissimum, et solidissimum esse opus.

(t) Tabella lusoriae formae, Insigne Regni Croatiae.

(u) Tres in patenti campo vertagi, Insigne Regni Sclavoniae.

- 130 *Hicque* <sup>(v)</sup> caput *triplex*, terna cingente corona,  
*Sic caput et repetat laurea multa tuum.* <Ter; hic numero est>  
 <Ambiat et Vestrum>;  
 <digna caput>
- Addo Saladinae <sup>(x)</sup> pinguissima jugera terrae,  
 Absentem ne te Pannonis ora putet.  
 Id tibi sit specimen, quod sis rediturus ad illam,  
 Major et Illyrium, Panoniamque reges.
- 135 Dixit: et *aethereum nutu concussit Olympum:* <aethereo sparsit  
 nova lumina  
 Caelo>  
*Deciderunt sudo fulgura terna polo.* <Signaque laetitiae  
 dat manifesta suae>  
*Intonuuit longum reboanti murmur ab axe:* <Intonuere poli,  
 validus replet  
 omnia clangor>
- Festa fuit Superis omnibus ista dies.  
 Jupiter <sup>(y)</sup> ipse sua, *solium juncturus in uno,* <mensa>; <eadem>  
 140 Illyridem duxit, Pannonidemque manu.  
 Dumque *dehinc* cratera levat, Saturnia dixit: <bonus>  
 Saecula Tu nostri vive, BALASSA, Patris!  
 (5v)  
 Vivit: et *usque* memor non desinit esse Poetae, <Ipse>  
 Qui <sup>(z)</sup> certo toties *omine* vota facit. <numine>

### Konkordancia-jegyzék

1–2 Creverat immensum gloria, mortali vix adeunda pede] cf. OVID. Pont. 4, 2, 381 | 1 Creverat immensum] OVID. fast. 5, 537; cf. PS. CYPR. pasch. 16 | 2 vix adeunda] OVID. epist. 18, 8; OVID. Pont. 1, 8, 12; MART. epigr. 7, 93, 2; cf. CLAUD. Stil. cos. 2, 425; NALDI, carm. 2, 9, 10; cf. Stay, *Philosophiae recentioris...*, 1, 1827<sup>86</sup>; Kunić, epigr. 5, 1153, 2<sup>87</sup>; al. | adeunda pede] OVID. trist. 1, 8,

<sup>(v)</sup> Tria humana coronata Capita, Insigne Regni Dalmatiae.

<sup>(x)</sup> Ferunt Saladiensem Provinciam alias *etiam* <quoque> ad Regnum Croatiae pertinuisse.

<sup>(y)</sup> Hungariae, et Croatiae Regna in uno Rege *jam* <ab> olim juncta.

<sup>(z)</sup> Honores, qui *accesserunt, progressu temporis* <successive evenerunt, alias> ab eodem Vate Comiti *alias* praedicti.

<sup>86</sup> Haud minus insistant tamen, et quae posse videntur / Musarum ingenuo tractari carmine, dicam; / Multaque praeteream, quorum minor usus, opusque est, / Quaeque nec includi numeris nimis aspera possunt, / Quaeque etiam verbis vix sunt adeunda solutis. STAY, Benedikt, *Philosophiae recentioris* [...] *versibus traditae libri X*, Tom. I., Romae, Palerini, 1755, 92.

<sup>87</sup> Heic gelidae rupes, heic saxa horrenda, Lycori, / Antraque montanis vix adeunda feris. KUNIĆ, Rajmund, *Epigrami = Via virtutis / Put vrline. Epigramatski opus Rajmunda Kunića*, Vol. 2., ed. Bratičević, Irena, Zagreb, Ex libris, 2016, 234.

38; *cf.* trist. 3, 1, 70; fast. 6, 412 | vix adeunda pede] SASSO, epigr. 1, 39, 2; Scaliger, *Poemata*, p. 39<sup>88</sup>; Chytraeus, Ioanni Caselio, p. 332<sup>89</sup>; Eucharisticon metricum (1739)<sup>90</sup> | mortali vix adeunda pede] Bersman, Hieronymo Pantzmano, p. 471<sup>91</sup>; Moller, Rhenus, p. 38<sup>92</sup>; *Govardo Gerardo* (1772)<sup>93</sup>; *al.* | 3 Nota fuit Pelago] *cf.* VAL. FL. Argon. 1, 7–8 | 4 unda rate] *cf.* OVID. epist. 2, 6; 5, 42; 5, 90 | vexit et unda rate] *cf.* CATULL. carm. 63, 1 | 7 poli convexa] *cf.* AVIEN. Arat. 590; CLAUD. bell. Gild. 2; MAR. VICTOR aleth. 1, 49; 3, 55 | magna convexa] *cf.* CLAUD. in Ruf. 1, 367 | 8 summa labore]<sup>94</sup> CYPR. GALL. leu. 262; PETRARCA *Africa* 6, 553; GALLO libell. 5, 21 | 10 utilitas superos] Casanova, *Et Domiti studium...*, Ir<sup>95</sup> | sua lucra] AVIAN. fab. 33, 6; ARATOR apost. 1, 79; 1, 664; VEN. FORT. Mart. 2, 366; 4, 559; VEN. FORT. carm. 1, 6, 4; *al.* | 11 mulcere animos] *cf.* OVID. rem. 197 | rudes animos] OVID. fast. 4, 97; TACIT. Annal. 1, 31, 4; PROP. eleg. 3, 15, 5; *al.* | 13 per mare, per terras] OVID. epist. 14, 101 | 15 instruxit penum pro millibus] *cf.* VULG. Mt. 14, 13–21; Mc. 6, 30–44; Lc. 9, 10–17; Ioan. 6, 1–15 | 16 horrida bella] VERG. Aen. 6, 86; 7, 41; IUV. sat. 14, 242; PRUD. ditt. 75; AUSON. prec. 1, 14; BOIARDO carm. 8, 11; BALBI carm. 154, 3; Bošković, *Epistola dedicatoria*, p. XXII<sup>96</sup>; *al.* | bella movent] BOETH. cons. 4, 4, 8; VEN. FORT. carm. 8, 3, 124; *cf.* Bonifacius, Eulisteia, 2, 71<sup>97</sup> | 18 ipse suis

<sup>88</sup> Tesca vel humano vix adeunda pede. Iosephi SCALIGERI Iul. Caes. F. *Poemata omnia, ex museo Petri Scriverii*, [Leiden], Raphelengii, 1615, 39.

<sup>89</sup> Culmina difficili vix adeunda pede. CHYTHRAEUS, Nathan, *Ioanni Caselio = Delitiae poetarum Germanorum huius superiorisque aevi illustrium pars II.* [...], ed. Jan Gruter, Francofurti, Hoffmannus, 1612, 332.

<sup>90</sup> Saxa fatigato vix adeunda pede. *Eucharisticon metricum in sacram solemnitate, quam praesentibus [...] majestatis, Carolo VI. [...] et Elisabetha Christina [...] pater, d. Antonius [...] de monte Serrato [...] celebravit [...]*, [Wien], Kaliwoda, 1739, 1v.

<sup>91</sup> Et loca mortali vix adeunda pede. BERSMAN, Gregor, *Hieronymo Pantzmano et Magdalenae Brambachae = Delitiae poetarum Germanorum huius superiorisque aevi illustrium pars I.* [...], ed. Jan Gruter, Francofurti, Hoffmannus, 1612, 471.

<sup>92</sup> Aequora mortali vix adeunda pede. Moller, Bernhard, *Rhenus et eius descriptio elegans a primis fontibus usque ad oceanum Germanicum [...]*, Coloniae, Birckmann, 1570, 38.

<sup>93</sup> Atria, mortali vix adeunda pede. *Illustrissimo ac reverendissimo domino domo Govardo Gerardo van Eersel Antverpiensi, ex cathedralis ecclesiae ad d. Bavonis praeposito, decimo sexto Gandavensium episcopo [...]*, [S. l.], [s. n.], 1772, 3r.

<sup>94</sup> Itt és a későbbiekben a dőllettel szedett konkordancia az Agyichnál az 1785-ös, zágrábi nyomtatott változatban szereplő megoldásokra utal. Lásd a jelen tanulmány első mellékletét.

<sup>95</sup> Sed facit utilitas superos si sola: negabit / Quis geminos merito me celebrare deos. CASANOVA, Marcantonio, *Et Domiti studium...* = L. Domitii BRUSONII Contursini Lucani *Facietarum exemplorumque libri VII.*, Romae, per Mazochium, 1518, Ir.

<sup>96</sup> Finibus imperitat vastis, bella horrida bella / Sustinet, ingentes informat legibus Urbes. BOŠKOVIĆ, Ruđer Josip, *Les éclipses, poème en six chants, dédié a sa majesté par M. l'abbé Boscovich*, traduit en français par M. l'abbé de BARRUEL, a Paris, Valade, 1779, XXII.

<sup>97</sup> Bella movens, et dura parans ac horrida multum. BONIFACII Veronensis *De rebus a Perusinis gestis ann. MCL–MCCXCIII historia metrica quae vocatur Eulisteia*, ed. F. Bonaini, A. Fabretti, F. Polidori, Firenze, Vieusseux, 1850, 6.

humeris] *cf.* OVID. met. 2, 297 | **19** superasse labore] Micyllus, Sylvarum, p. 8<sup>98</sup> | **20** consilioque gravi] G. FILELFO Amyris 1, 596; 4, 70; DI NATALE carm. 18, 20 | **21** quid ceras memorem] Damalewicz, Vitae, p. 270<sup>99</sup> | rutilantia nomina caelo] Cantonus, *Flumina consilium...*, p. XXXXVI<sup>100</sup> | rutilantia nomina] *cf.* Zamanja, Homeri Odyssea, 11, 34<sup>101</sup> | **22** fortia facta patrum] VERG. Aen. 1, 641; AMMONIO carm. 3, 54; CICHINO carm. 1, 28, 12; BARGAEUS carm. 2, 75, 4; *cf.* Ianus Pannonius epigr. 2, 21, 2<sup>102</sup> | **23** ardua virtus] OVID. ars 2, 537; ex Pont. 2, 112; LUCAN. Phars. 4, 576; STAT. Theb. 10, 845; silv. 5, 2, 98; ARATOR apost. 1, 469; *al.* | **25–26** vitae stamina] Celtis, Amores 1, 1, 12; Bošković, *Les Eclipses*, p. 96 | longissima vitae stamina] *cf.* MARRASIO carm. 1, 36; 34, 20; GALASSIO carm. 2, 34, 182; RAPICIO poem. 22, 4; Kunić, epigr. 4, 67, 4<sup>103</sup> | longissima plena torquebat stamina colo] *cf.* TIB. eleg. 1, 3, 86 | **26** plena colo] *cf.* OVID. epist. 3, 76; LUCAN. carm. frg. 1, 1 | Parca colo] OVID. am. 2, 6, 46 | plena stamina colo] *cf.* PETRARCA Africa 1, 239 | torquebat stamina Parca colo] *cf.* CATULL. carm. 64, 312–318; *cf.* SIL. ITAL. Pun. 1, 280–282 | **29** terrena negotia] Ambrosius Mediolanensis, De Cain et Abel, 2, 3, 11 (PL 14 346A); Eusebius Hieronymus, Translatio homiliarum in Ierem. Hom. III (PL 25 613A–613B); Augustinus Hipponensis, Quaestiones, 2, 39 (PL 35 1352); Georgius Magnus, Moralia in Iob, 18, 27 (PL 76 61B); 19, 25 (PL 76 125B) *et al.*; MANTOV. Parth. II 1, 457; VI 621 | **32** pleno sinu] PATRIZI epigr. 14, 14; PONTANO coniug. 2, 3, 7, 18; PONTANO laud. 1, 30; CALLIMACO epigr. 1, 14, 14; POLIZ. Ilias III eleg. 28; *al.* | **33** pignora sacra] *cf.* OVID. met. 6, 603; LUCAN. Phars. 8, 481; PAUL. NOL. carm. 19, 365; MEROB. carm. 2, 31, 10; Sacchini, Historiae Societatis Iesu, 4, 3, 285<sup>104</sup>; Sacchini, Historiae Societatis Iesu, 5, 1, 87; 5, 2, 139; 5, 3,

<sup>98</sup> Quo mihi tot noctes vigili superasse labore! Iacobi MICYLLI Argentoratensis *Sylvarum libri quinque*, [Frankfurt am Main], Brubacchius, 1564, 8.

<sup>99</sup> Quid ceras memorem veterum sub imagine: sedi / Tot bona, de Domino quid meruere? nihil. DAMALEWICZ, Stefan, *Vitae Vladislaviensium episcoporum*, Cracoviae, Caesarius, 1642, 270.

<sup>100</sup> Nec mea sydereo rutilantia nomina Caelo, / Nec quot fecundos lambere dignor agros. *Per le acclamatissime nozze dell'altezza serenissima di Giuseppe Maria Gonzaga duca di Guastalla [...]*, in Guastalla, Giavazzi, 1731, XXXXVI.

<sup>101</sup> Fundit ab aurato rutilantia lumina lychno. ZAMANJA, Bernard, *Homeri Odyssea Latinis versibus expressa [...]*, Senis, Pazzini, 1777, 334.

<sup>102</sup> Scribere, Crispe, iubes regis me praelia nostri, / Nec non magnanimi, fortia facta, patris. Iani PANNONII *poëtarum sui seculi facile principis, in Hungaria, Quinque Ecclesiarum olim antistitis Poëmata, quae uspiam reperiri potuerunt omnia*, pars I., ed. KOVÁSZNAI Sándor, Traiecti ad Rhenum, Wild, 1784, 656. *Cf.* Scribere Crispe iubes regis me praelia nostri, / Nec non magnanimi fortia facta patris. Jani Pannonii Quinque Ecclesiarum episcopi *Libri III. poematum elegiarum et epigrammatum*, Budaë, Landerer, 1754, 309.

<sup>103</sup> Quam sacroque tibi, precor, et quot stamina ducet, / Tot vitae accedant stamina longa tuæ. KUNIĆ, Rajmund, *Epigrami = Via virtutis / Put vrline. Epigramatski opus Rajmunda Kunića*, Vol. 2., ed. Irena Bratičević, Zagreb, Ex libris, 2016, 84.

<sup>104</sup> Deiparae effigies in Collegio Bayensi tantum in sanctoribus per annum diebus coepta populo magna pietate confluenti ostendi: Virginum capita, ac cetera sacra pignora per cetera Societatis domicilia sparsa. SACCHINI, Franciscus, *Historiae Societatis Iesu pars quarta [...]*, Romae, Manelphii, 1652, 99.

1<sup>105</sup> *et al.* | **35** tanta licet tulerit] Mostel, *Epitaphium*, p. 492<sup>106</sup> | **36** promeritis inferiora suis] *cf.* Bovio, *In vitam Clementis X.*, p. 179<sup>107</sup> | **37** his meliora parat] Croyzé, *In nuptias...*, p. 233<sup>108</sup> | **39** partes speculatur in omnes] OVID. met. 1, 667 | **41** quam Savus et alluit Ister] *cf.* Agyich, *Saeculum*, (\*\*) 3r<sup>109</sup> | alluit Ister] Agyich, *Poema honoribus Francisci Balassa*, 2r<sup>110</sup>; Agyich, *Poëma augustissimae terrae principis...*, 6v<sup>111</sup> | **43** primordia famae] *cf.* OVID. met. 15, 58 | **44** semina prima] OVID. am. 3, 1, 59; fast. 5, 221 | **46** conscia consilii] PETRARCA *De remediis utriusque fortunae* 2, 90<sup>112</sup>; CALLIMACO *carm.* 38, 18; Vögelin, *Condidit hanc patriae...*, p. 535<sup>113</sup> | **47** sortis futurae] *cf.* VERG. *Aen.* 10, 501 | **48** evigilat nocte dieque metu] *cf.* HOR. *sat.* 1, 1, 76 | **52** congrua vota] CLAUD. *Hon. nupt. praef.* 12 | **55** caelos conscendere] *cf.* TERT. *adv. Marc.* 5, 247; ALC. *AVIT. carm.* 2, 108 | **56** tacitas preces] APUL. *Apol.* 54 | effundit tacitas preces] *cf.* Alcuinus, *Vita S. Vedasti episcopi Atrebatensis*, 2, 11 (PL 101 167B) | **57** vox fugit] VERG. *ecl.* 9, 53; OVID. *ars* 2, 450; MAR. *VICTOR aeth.* 3, 447; ANGELA *virt.* 92 | **59** vitam beatam] AMBR. *hymn.* 10, 16 | **60** viget pax] *cf.* Alcuinus, *epigr.* 280, 88 (PL 101 807C); Hildebertus *Cenomanensis, carm. misc.* 117, 11 (PL 171 1435B); Pir, *Cato*

<sup>105</sup> Vix in flammis sacra descenderant pignora, cum repente, turba omni spectantium stupore defixa, violenta illa pestis extinguitur, ac mox theca ipsa cum reliquiis adeo reperitur innoxia, ut ne vittam quidem unde facculus pendebat, ausus videretur ignis attingere. (5, 1, 87) Qua re nobiles Catholici animadversa, furtim sacra illa pignora abstulere, non ad Angliae modo totius, sed exterarum etiam Provinciarum solatium, ad quas inde pervenere. (5, 2, 139) His feria quinta gestis, toto inde triduo sacra pignora in ara ad id medio templo excitata, populi, qui plurimus accurrit, venerationi fuere proposita. (5, 3, 1) SACCHINI, Franciscus, *Historiae Societatis Iesu pars quinta* [...], Romae, Varesii, 1661, 17, 87, 110.

<sup>106</sup> Sum via, sum verum, sum vitaeque, talia credens / Tanta licet tulerit vincla, perire nequit. MOSTEL, *Iohannes, Eius epitaphium = Reliquiae manuscriptorum omnis aevi diplomatum ac monumentorum ineditorum adhuc*, Tom. 4., ed. Johann Peter von Ludewig, [Frankfurt–Leipzig], [s. n.], [1722], 492.

<sup>107</sup> Haec tua num, Clemens, excedunt vota? sed in nos / Haec sunt promeritis inferiora tuis. BOVIO, Carlo, *Rhetoricae suburbanum, pars prima, cuius libri tres exhibent*, Romae, Tizzoni, 1676.

<sup>108</sup> Cedite Nectarei Divorum pocula succi, / His meliora parat pocula dulcis Amor. CROYZÉ, Philip Willem, *Otia poetica*, Hagae, Gaillard, 1746, 233.

<sup>109</sup> Esto caput terris, quas Savus et alluit Ister. AGYICH, Stephanus, *Saeculum liberatae a tyrannide Turcica civitatis Quinque-Ecclesiensis* [...], [Pécs], Engel, 1786, (\*\*) 3r.

<sup>110</sup> Accipit et dignas comites, quas alluit Ister / Ad Vukovar Nimphas, quo gloria major abinde / Sit Divae gentique. PTE EKT TGyO, Klimo Könyvtár Kézirattár, Ms 757, 2r.

<sup>111</sup> Sclavica Regna petit, loca Savo et adsita Vucae / Quaeque rapax Dravus, Regalis et alluit ister. PTE EKT TGyO, Klimo Könyvtár Kézirattár, Ms 755, 6v.

<sup>112</sup> Ad terrorem vero haec, formidinemque mortalium spectare, sed ante alios, illorum, qui rebellant Deo, non solum naturae gnarus meminit poeta, sed vates illa etiam divini conscia consilii, quae ait: Dominum formidabant [!] adversarii eius, et super ipsos in coelis tonabit. Francisci PETRARCAE *poëtae oratorisque clarissimi, De remediis utriusque fortunae, libri duo...*, Roterodami, Leers, 1649, 584.

<sup>113</sup> Condidit hanc patriae tabulam pia cura Freheri, / Conscia consilii Patris Avique Tui. HUMMEL, Bernhard Friedrich, *Neue Bibliothek von seltenen und sehr seltenen Büchern und kleinen Schriften samt beygefügtten noch ungebrückten Briefen und andern Aufsätzen gelehrter Männer der vorigen Zeiten*, 3. Bd., Nürnberg, Bauer, 1780, 535.



*minor...*, p. 155<sup>114</sup>; Kunić, epigr. 5, 419, 1<sup>115</sup>; *al.* | **61** pectore versat] VERG. Aen. 1, 657; 4, 563 | secreto pectore versat] *cf.* LVCAN. Phars. 1, 247; PONTANO Uran. 4, 26, 170; Vičić, *Iesseidos libri XII*, 8, 11, 4<sup>116</sup>; Bošković, *De solis ac lunae defectibus*, 5, 971<sup>117</sup>; Kunić, *Homeri Iliados...*, 24, 12<sup>118</sup> | **62** auditas preces] LIV. 1, 12, 7; Kunić, epigr. 4, 256, 10<sup>119</sup> | turbet preces] Donati, *Suevia*, p. 61<sup>120</sup>; Waghenaer, *Vita Sancti Hermanni-Joseph*, p. 111<sup>121</sup> | **63–64** dum vota recentia captat, spondetur] *cf.* Acta sanctorum Augusti, p. 621<sup>122</sup> | **65–69** praedicat meritum] *cf.* VERG. Aen. 3, 245–267 | **67** extremi fati] *cf.* VERG. Aen. 9, 204 | **69** iure deorum] Aldhelmus, poema de aris B. Mariae, 10, 5 (PL 89 295B); Alcuinus, carm. 161, 5 (PL 101 768A); Kunić, *Homeri Iliados...*, 10, 677<sup>123</sup> | **70** viri genitrix] *cf.* Alcuinus, carm. 281, 1007–1008 (PL 101 833A); Petrus Pictaviensis, *Panegyricus*, 57 (PL 189 49A) | **71** regnumque, hominesque teneri] *cf.* PRUD. c. Symm. 2, 70 | **72** cuncta secunda] *cf.* CYPR. GALL. Ios. 371; VERINO epigr. 7, 9, 12; epigr. 7, 32,

<sup>114</sup> Cum pax alma viget soluit sua iusta parenti / Natus[.] Flavii Iacobi EBORENSIS (Didak Pir) *Cato minor, sive disticha moralia ad ludimagistros Olyssipponenses*, Venetiis, Valgrisium, 1596, 155.

<sup>115</sup> Hic pax alma viget, longe Galli atque Britanni / Bella gerunt; licet hac, mi Lyce, pace frui? KUNIĆ, Rajmund *Epigrami = Via virtutis / Put vrline. Epigramatski opus Rajmunda Kunića*, Vol. 2., ed. Irena Bratičević, Zagreb, Ex libris, 2016, 166.

<sup>116</sup> Cedenti Solymis Mariae iam tertia fulsit, / Atque viae postrema dies, cum saucia curis / Virgo animi purum validis turbare serenum / Triste legebat iter, tacito dum pectore versat[.] Vičić, Kajetan, *Jesseidos libri XII*, ed. STEPANIĆ Gorana, editio electronica (letöltve: 2022. 06. 13.).

<sup>117</sup> Alta sedet curru Latonia virgo, suasque / Excipit, ac tacito versat sub pectore laudes / Exultans. BOŠKOVIĆ, Ruder Josip, *De solis ac lunae defectibus libri V*, Venetiis, Zatta, 1761, 338.

<sup>118</sup> Cuncta miser tacito versat sub pectore. KUNIĆ, Rajmund, *Homeri Ilias latinis versibus expressa...*, Romae, Zempel, 1776, 572.

<sup>119</sup> Nec solum audimus fundi, sed fundimus ipsi / Certatim auditas corde silente preces. KUNIĆ, Rajmund *Epigrami = Via virtutis / Put vrline. Epigramatski opus Rajmunda Kunića*, Vol. 2., ed. Irena Bratičević, Zagreb, Ex libris, 2016, 106.

<sup>120</sup> Placet hinc abire, turba ne turbet preces. Alexandri DONATI e Societate Iesu *Suevia = Selectae pp. Soc. Iesu tragodiae*, Antverpiae, Cnobbarum, 1634, 61.

<sup>121</sup> Scipio solus, manus / Quo dextra sedit, illius fulsit gradum, / Quin hostis ipse Stygius infestis Virum / Modis lacessit, dum vel ut turbet preces / Vigiles, vel ipsum quatiat inopino metu / Tetrae figuram felis horrendam subit[.] WAGHENAER, Petrus de, *Vita Sancti Hermanni-Ioseph, canonici et presbyteri Steinfeldensis Ordinis Praemonstratensis...*, Antverpiae, heredes G. Wolsschati, 1662, 111.

<sup>122</sup> Talibus itaque obsecrationibus, talibusque votis pia sanctorum die noctuque pulsabat viscera, si quo modo tandem flecterentur ad necessitatis suae solamina, ferrentque infirmitati medicamina: et, ecce, die quadam dum renovat preces, dum vota recentia spondet; adest illi continuo piissimus sanctorum affectus, et quantum apud Dominum ipsorum praevaleant merita, in virtute miraculi divina palam cunctis innotescit potentia. *Acta sanctorum Augusti ex Latinis et Graecis, aliarumque gentium monumentis, servata primigenia veterum scriptorum phrasi, collecta, digesta, commentariisque et observationibus illustrata...*, ed. Jean Baptiste du Sollier, Jean Pien, Guillaume Cypers, Pieter van den Bosch, Antverpiae, van der Plassche, 1737, 621.

<sup>123</sup> [S]edenim [!] per praelia vidi / His ego equos nunquam similes. quos jure deorum / Esse datum vobis munus reor. KUNIĆ, Rajmund, *Homeri Ilias latinis versibus expressa...*, Romae, Zempel, 1776, 235.

2 | **73** meruere beari] Parisetti, *De immortalitate animae*, H VIIIa<sup>124</sup> | **74** proprio excutiat mater sinu] *cf.* STAT. silv. 3, 5, 55 | mater amata] CATULL. carm. 67, 34; OVID. epist. 8, 40; VEN. FORT. carm. app. 22, 2 | **75** meliori sorte] *cf.* OVID. am. 1, 6, 46; fast. 4, 520; trist. 5, 4, 4 | **78** ambiguo foro] BALBI carm. 202, 18 | *causa petita*] OVID. fast. 5, 350 | **79** divum sapientia] Sannazaro, eleg. 1, 9, 85<sup>125</sup>; Masen, *Speculum imaginum veritatis occultae* 5, 159, 15<sup>126</sup> | **80** causam probet] *cf.* OVID. met. 11, 449 | **81** concordia voti] STAT. Theb. 6, 344 | **84** in orbe latet] OVID. trist. 3, 1, 50; Pont. 4, 9, 126 | quidquid in orbe latet] *cf.* Barrow, *In paradisum amissam*, B4v<sup>127</sup> | **85** Palladis almae] LUCR. rer. nat. 6, 750; Stay, *Philosophiae...*, 2, 1065<sup>128</sup>; Zamanja, *Hesiodi opera*, p. 129<sup>129</sup> | **85–86** neque secludi consilium potest] *cf.* SEN. Med. 155 | **87** studio fervente] Flodoardus Remensis, *De triumphis Christi apud Italiam*, 13, 29, 4 (PL 135 851D); Schesaeus, *de resurrectione...*, 4, 23<sup>130</sup> | **88** magnus alumnus] *cf.* VAL. FL. Argon. 3, 160; STAT. Theb. 3, 439; STAT. silv. 5, 3, 106; IUV. sat. 1, 20; Flodoardus Remensis, *De triumphis Christi apud Italiam*, 14, 19, 1 (PL 135 881A) | **90** officiis queis] *cf.* OVID. am. 2, 8, 21; CICHINO carm. 2, 123, 11 | **91** constitit alma] OVID. met. 15, 844 | **91–92** patentes caelos] *cf.* LUCR. rer. nat. 6, 450 | **92** talia voce refert] VERG. Aen. 1, 94; 1, 208 | placida talia voce refert] *cf.* OVID. met. 15, 657; STAT. Theb. 12, 298; CLAUD. rapt. Pros. 2, 276; CORRIP. Ioh. 4, 404; 6, 344; VEN. FORT. carm. 4,

<sup>124</sup> Quae tamen agnovere Deum perfectius, atque / Dilexere ardentius: hae meruere beari / Largius, et statione Deo proprio locari. Iunioris Ludovici PARISETI Regiensis *De immortalitate animae ad Franciscum Martellum*, Regii, per Antonium Viottum, 1541, H VIIIa.

<sup>125</sup> Ex adytis quidquid divum sapientia pandit[.] Jacobi, sive Actii Synceri SANNAZARII, Neapolitani, viri patricii, *Poemata ex antiquis editionibus accuratissime descripta*, ed. Vulpius, Jacobus Antonius Venetiis, typis Remondiniani 1761, 82.

<sup>126</sup> Stringitur humana Divum Sapientia carne[.] MASEN Jacob, *Speculum imaginum veritatis occultae, exhibens symbola, emblemata, hieroglyphica, aenigmata...*, Coloniae, sumptibus viduae, et haeredum Joannis Antonii Kinchii, 1681, 585.

<sup>127</sup> Scribitur et toto quicquid in orbe latet[.] BARROW, Samuel, *In paradisum amissam summi poetae Joannis Miltoni* = MILTON, John, *Paradise Lost, a Poem, in Twelve Books*, London, Tonson, 1730, B4v.

<sup>128</sup> Pomaque curvatis suspendit mitia ramis / Daedala Natura, et turgentes Palladis almae / Fert baccas[.] STAY, Benedikt, *Philosophiae [...]* versibus traditae libri sex, editio secunda, Romae, Palladis, 1747, 83.

<sup>129</sup> Tuque idem gaudebis, amor quem Palladis almae / Cultorem doctis coetibus adnumerat[.] ZAMANJA, Bernard, *Hesiodi opera omnia Latinis versibus expressa [...]*, [Parma], ex regio Parmensi typographio, 1785, 129. *Cf.* Tuque idem gaudebis, amor quem Palladis almae / Cultorem doctis coetibus inseruit[.] Bernardi ZAMAGNAE *elegia I. ad [Iosephum Spergesium], qua versionem suam Latinam Hesiodi Ascræi ipsi dedicat = Poetarum elegiacorum stylo, et sapore Catulliano scribentium collectionis...*, pars altera, [ed. Karl Joseph Michaeler] Vindobonae, Kurzbek, 1785, 124.

<sup>130</sup> Instillare animis studio fervente laborant / Semina virtutum notitiamque Dei. SCHESAEUS, Christianus, *Opera quae supersunt omnia*, ed. Franciscus Csonka, Bp., Akadémiai, 1979 (Bibliotheca scriptorum medii recentisque aevorum, series nova, 4), 81.

9, 25; Hempel, *Psalmodiarium...*, 3, 3, 110<sup>131</sup>; Belerus, *de eodem Martino Crusio...*) (6r<sup>132</sup>; Dussen, *Generosissimo ac natalium...*, H2r<sup>133</sup> | **93** promere verum] *cf.* CYPR. GALL. iud. 565; ZAMBONO quaestio 12, 81 | **96** implet qui fama] *cf.* OVID. epist. 17, 209–210; met. 9, 666–667; SIL. ITAL. Pun. 1, 343–344 | **97–98** fructus innumeros] AVIEN. Arat. 1383; BARGAEUS Syrias, 4, 97; CARM. lib. Apianus 3, 11; Ianus Pannonius eleg. 2, 18, 133<sup>134</sup> | **98** iuveni munera] *CICCHINO* *carm.* 2, 35, 4 | munera iussa] SIL. ITAL. Pun. 10, 527; GADIO *carm.* 3, 26; VIDA *Christ.* 6, 3, 900–901 | **99** perpetuo copiosus ibi stat miles] *cf.* *Cantemir, Historiae Moldavicae*, p. 55<sup>135</sup> | copiosus miles] *Willelmus Pictaviensis, Willelmi conquestoris gesta (PL 149 1246B)* | bene multus] *cf.* OVID. epist. 15, 67; trist. 1, 7, 15 | multus miles] STEF. VIM. gest. 2, 212 | miles in armis] *cf.* OVID. ars 1, 36; (CARM. epigr. CLE 00620); IAC. PLAC. *carm.* 1168; G. FILELFO *Amyris* 4, 958; VERINO *Carl.* 8, 325; MARULLO epigr. 3, 37, 33 | **100** pater ipse] *cf.* FERRERI *somnium* 588; Nichols, *XAÏRE*, p. 614<sup>136</sup>; Adamus, *Encomium genealogicum*, p. 11<sup>137</sup> | alimenta dedit] *cf.* OVID. met. 3, 315; met. 5, 342; met. 15, 352; *MANIL. astr.* 5, 133; *IVVENC. euang.* 1, 370 | **102** istud opus] ARATOR apost. 2, 751 | **103** incubet hostis] *cf.* STAT. *Theb.* 5, 549; Damian, *Bellum Germanicum*, p. 118<sup>138</sup> | barbarus incubet hostis] *cf.* BASINIO *Isott.* 3, 10, 75 | barbarus hostis] OVID. trist.

<sup>131</sup> Matri respondens nati charissima coniunx / Prae reliquis, placida talia voce refert[.] HEMPEL, Michael, *Psalmodiarium seu cantionum ecclesiasticarum, libri tres*, Wittenbergae, Welack, 1578, 193.

<sup>132</sup> Id[!] stupuisse videns me, me compellat amicis / dictis: ac placida voce refert. BELERUS, Carolus Christophorus, *De eodem Martino Crusio, Suevicorum chronicorum auctore = CRUSIUS, Martin, Annales Suevici sive chronica rerum gestarum antiquissimae et inclytiae Suevicae gentis...*, Francofurti, Bassaei, 1595,) (6r.)

<sup>133</sup> Adstitit et placida talia voce refert. Dussen, Johann van der, *Generosissimo ac natalium splendore inclyto Augusto Robberto libero baroni ab Heeckeren...* = HEECKEREN, August Robbert, *Specimen iuridicum inaugurale amoenitates quasdam iuris publici Gelrici complectens*, Harderovici, Moojen, 1765, H2r.

<sup>134</sup> Cui feret innumeros, tellus uberrima, fructus? / Servabit tantas cui gravis alvus opes? Iani PANNONII *poëtarum sui seculi facile principis, in Hungaria, Quinque Ecclesiarum olim antistitis Poëmata, quae uspiam reperiri potuerunt omnia*, pars I., ed. Kovásznai Sándor, Traiecti ad Rhenum, Wild, 1784, 444. *Cf.* Cui feret innumeros tellus uberrima fructus, / Servabit tantas cui gravis alvus opes? Jani Pannonii Quinque Ecclesiarum episcopi *Libri III. poematum elegiarum et epigrammatum*, Budae, Landerer, 1754, 236.

<sup>135</sup> Neque enim Romanus miles, qui ibi perpetuo copiosus in praesidio erat, sine urbibus et tecto degere poterat[.] SANTEMIR, Dimitrie, *Historiae Moldavicae [partes tres]* = Дмитрий Кантемир, Описание Молдавии, ред. Н. Л. Сухачева, Санкт-Петербург, Нестор-История, 2011, 55.

<sup>136</sup> Huic Mater Sophia ipsa fuit; Pater ipse Apollo. NICHOLS, John, *Gabrielis Harueij XAÏRE ... = John Nichols's The Progresses and Public Processions of Queen Elizabeth I: A New Edition of the Early Modern Sources Vol. 2. 1572–1578*, ed. Elizabeth Goldring, Faith Eales, Elizabeth Clarke, Jayne Elisabeth Archer, Oxford, Oxford University Press, 2014, 614.

<sup>137</sup> Hanc cum Calliope pater ipse Apollo frequentat[.] ADAMUS, Melchior, *Encomium genealogicum illustris et perantiquae familiae Firleiae*, Haidelbergae, typis Voegelinianis, 1602, 11.

<sup>138</sup> Pardorum veluti, laeso Duce, diffugit, Agmen / Omne metu, caudasque utero submittit inertes, / Respectans, ne forte premens retro incubet Hostis. Iacobi DAMIANI Atrebatensis e Societate Iesu *Bellum*

3, 10, 54; Pont. 2, 7, 70; Pont. 4, 9, 93; LUCAN. Phars. 4, 319; STAT. silv. 4, 2, 44 | *hostes proterit*] *cf.* PLAUT. Amph. 246; HOR. *carm.* 3, 5, 34; LUCAN. Phars. 7, 276; CYPR. GALL. Ios. 395 | **104** *hostes proterit*<sup>139</sup>] *cf.* PLAUT. Amph. 246; CYPR. GALL. Ios. 395; Rabanus Maurus, *De laudibus Sanctae Crucis*, 1, 4, 21 (PL 135 164A); Flodoardus Remensis, *De triumphis Christi apud Italiam*, 10, 3, 12 (PL 135 766B) | *consilio suo*] *cf.* OVID. *trist.* 3, 6, 14 | **105** *regimen tenuere*] *cf.* IUV. *sat.* 16, 54; PRUD. *perist.* 4, 175; CARM. *lib.* Marchisius 25 | **106** *semita trita*] *cf.* MANIL. *astr.* 2, 50; SEN. *Herc. f.* 539; AUGUR. *carm.* 1, 8, 29–30; F. MOLZA *varia* 104, 10 | *semita trita patet*] Ioannes Saresberiensis, *Incipit Entheticus in Polycraticum*, 44 (PL 199 380A) | **107** *mox obitura*] Engelbrecht, *Divi Lamberti episcopi vita*, p. 31<sup>140</sup>; Camerarius, *Prognostica*, 44b<sup>141</sup>; Incerti de Agar, *et angelo Gen. 16.*, a3r<sup>142</sup>; Hesus, *Dorothea Theophilo*, p. 1392<sup>143</sup>; Bording, *poëmata*, a3v<sup>144</sup> | **108** *corpora lecta*] VAL. FL. *Argon.* 6, 559; SIL. ITAL. *Pun.* 13, 433; TAC. *hist.* 2, 11; AMM. MARC. *rer. gest.* 24, 5 | *corpora patrum*] CORIPP. *Ioh.* 1, 36 | *corpora lecta patrum*] *cf.*<sup>145</sup> Cellotius, *Mauritiados Andegavensis...*, 2, 50 | **109** *paucis post tempore*] VERINO *carm.* 320; CRUCEIO *Alcon* 182 | **110** *promptior his titulis*] *cf.* SIL. ITAL. *Pun.* 9, 192 | **111** *publica commoda*] CLAUD. *Stil. cos.* 1, 299; Ioannes Saresberiensis, *Incipit Entheticus in Polycraticum*, 34 (PL 199 379C); VERINO *paneg.* 2, 7, 611; DI NATALE *carm.* 31, 95; VARCHI *carm.* 8, 106; RAPICIO *poem.* 1, 9 *etiam* *Musae* 1, 19, 5; Tranquillus Andronicus,

---

*Germanicum pro Ferdinandis II. et III. caesaribus ab Deipara per eosdem in exercituum suorum supremam ducem electa gestum... decas prior*, Duaci, Serrurier, 1648, 118.

<sup>139</sup> Agyichnál *hostes* [...] *proteret* szerepel, lásd AGYICH 1785, i. m. b1r.

<sup>140</sup> *Mox obitura* *ferus* postquam furor arma remisit. ENGELBRECHT, Philipp, *Divi Lamberti episcopi Traiectensis, martyris et magni apud Friburgenses Brisoicos patroni vita*, Basileae, apud Ioannem Frobenium, 1519, 31.

<sup>141</sup> *Quaque vale paria inter se bis dicere fratrum / Terna, orbem totum mox obitura legis[.]* CAMERARIUS, Joachim, *Prognostica = In hoc libello cura et diligentia Ioachimi Camerarii Qu. perfecta, haec insunt*, Norimbergae, apud Io. Petreium, 1535, 44b.

<sup>142</sup> *Dum dominam vexata fugit miserabilis Agar / Longe it, desertis mox obitura locis.* Incerti *De Agar, et angelo Gen. 16.* = VITTORELLI, Andrea, *De angelorum custodia lib. II.*, Patavii, typis Laurentii Pasquati, 1605, a3r.

<sup>143</sup> *Postmodo coelesti mihi respondebis in horto, / Tunc capiti reddes florida sarta meo, / Nunc ego sollicitor properatum imponere finem, / Heu mihi quam duram mox obitura necem.* HESUS, Helius Eobanus, *Dorothea Theophilo = Delitiae poetarum Germanorum huius superiorisque aevi illustrium pars II.* [...], ed. Jan Gruter, Francofurti, Hoffmannus, 1612, 1392.

<sup>144</sup> *Sparsa hinc atque illinc prope semiseputa jacebant, / Cum Vate, indigno mox obitura situ.* BORDING, Anders, *Ad virum clarissimum, eruditissimum dn. mag. Petrum Terpagrium ... poëmata = BORDING, Anders, Den berømte og velfortiente M. Anders Bordings Poëtiske Skrifter i tvende parter*, Vol. 1., Kjøbenhavn, paa det Kongl. privilegerede Bogtrykkeries Forlag og Bekosining, 1735, a3v.

<sup>145</sup> *Corpora lecta virum subeunt bisena pheretrol[.]* Ludovici CELLOTII *Mauritiados Andegavensis libri III = Parnassus Societatis Iesu: hoc est, Poemata patrum Societatis, quae in Belgio, Gallia, Germania, Hispania, Italia, Polonia etc. vel hactenus excusa sunt, vel recens elucubrata nunc primum evulgantur*, Francofurti, sumptibus Iohan. Godofredi Schönwetteri, 1654, 438.

Ad optimates Polonos admonitio, p. 39<sup>146</sup>; Dudith, *Nicolao Olaho...*, p. A2v<sup>147</sup>; *al.* | publica commoda curae] *cf.* CARM. saec. XIII 28, 1; PANORM. carm. 66, 5; PICCOLOM. epigr. 34, 33; PERISAUL. triumph. 2, 13, 34 | sua commoda] *cf.* VERINO Par. 581; CORSINI comp. 2, 382; POLIZ. sylvae 4, 29, 57; D'ARCO num. 207, 32; Kunić, epigr. 9, 279, 7–8<sup>148</sup> || **112** *vigilans vivere*] *cf.* *Radulfus Ardens, Homiliae, 24 (PL 155 1754B)*; *Theodorus Falcisius, Epicedia Basiliensia, 19, 14*<sup>149</sup> || **113** certo omnia nutu] *cf.* Kunić, *Homeri Iliados...*, 1, 6<sup>150</sup> || **114** pleno pectore laetus] *cf.* FERRERI somnium 30, 485 || **115** fulvo chlamydem praecinctus ab auro] OVID. met. 14, 345; *cf.* met. 14, 395 || **115–116** fulvo chlamydem praecinctus ab auro, iniicit] *cf.* VERG. Aen. 5, 249–250; Aen. 8, 167 || **117** capessere sceptrum] CLAUD. in Ruf. 2, 295; *cf.* MEROB. carm. 2, 11; *cf.* Kunić, *Homeri Iliados...*, 18, 510–511<sup>151</sup> || **118** ut tuearis opes] *cf.* OVID. epist. 16, 32; SPORENI carm. 2, 24, 186; carm. 2, 24, 217 || **119** extulit et magni signum praelustre triumphii] *cf.* OVID. Pont. 2, 5, 27 || **120** struxit mira arte] *cf.* MART. epigr. 7, 56, 2 | struxit arte] *cf.* PRUD. perist. 5, 266; Stay, *Philosophiae recentioris...*, 5, 290<sup>152</sup> | mira arte] CATULL. carm. 64, 51; OVID. met. 10, 247; STROZZI Bors. 7, 15, 151 | Palladis arte] *cf.* VERG. Aen. 2, 15 | Palladis manus] BEMBO carm. exp. 7, 4 | arte manus] PROP. eleg. 2, 1, 10; OVID. am. 3, 13, 10; medic. 36; ars 2, 568 | *in arte manu*] VEN. FORT. carm. 2, 9, 15, 1, 6 || **121** ingens sceptrum] Kunić, *Homeri*

<sup>146</sup> Quod si quis impar est huic labori, si cui magis otium blanditur, si quem desidia invitat, somnolentia detinet, voluptates illiciunt, si propensior est in sua, quam in publica commoda; hunc ego, si qua mihi familiaritas cum illo intercederet, dehortarer a capessenda Republica, ne temere sese in illud pistrinum intruderet, sed potius quieti consuleret, fortunisque cumulandis. Tranquilli ANDRONICI Dalmatae *Ad optimates Polonos admonitio*, Cracoviae, Lazari, 1584, 39.

<sup>147</sup> Haec [sc. historia] enim non privata solum, verum etiam publica spectat commoda[.] DUDITH, Andreas, *Illustriss[imo] ac reverendiss[imo] d[omino] d[omino] Nicolao Olaho, ... s[alutem] p[urimam] d[icit]* = Dionysii HALICARNASSEI, *De Thucydidis historia iudicium, Andrea Dudithio Pannonio interprete, ad illustrissimum et reverendissimum archiepiscopum Strigoniensem*, Venetiis, Manutius, 1560, A2v.

<sup>148</sup> Turpe sit, o proceres, vobis si commoda quisquam / Publica dicatur posthabuisse suis. KUNIĆ, Rajmund, *Epigrami = Via virtutis / Put vrline. Epigramatski opus Rajmunda Kunića*, Vol. 2., ed. Irena Bratičević, Zagreb, Ex libris, 2016, 391.

<sup>149</sup> Nec me nocte modo fallax seducit imago, / Nam quoque Te vigilans vivere saepe puto. FALCISIUS, Theodorus, *Epicedi[um] Basiliensi[um] XIX*. = RYHINERUS, Petrus, *Vita venerabilis theologi Samuelis Werenfelsii [...] accedunt variorum epicedia*, Basileae, typis viduae Joannis Conradi, [1741], 60.

<sup>150</sup> ac frigida leto / Membra feris canibus praedam, alitibusque reliquit / Omnigenis; (magni certo Iovis omnia nutu / Ibant) ex quo, acres ad iurgia saeva coorti, / Regnatorque virum Atrides, et divus Achilles / Ruperunt pactamque fidem, et socialia vincla. KUNIĆ, Rajmund, *Homeri Ilias latinis versibus expressa...*, Romae, Zempel, 1776, 1.

<sup>151</sup> dehinc tunicam induitur, dextraque capessit / Sceptra ingens[.] KUNIĆ, Rajmund, *Homeri Ilias latinis versibus expressa...*, Romae, Zempel, 1776, 450.

<sup>152</sup> Tum fuit et triquetra qui rem congoscere forma / Aggressus, struxit tali triquetram arte figuram, / Ejus apex Terrae in medio ut se conderet imae, / Flexus et in summa turri foret alter, et alter / Culmine in aeri montis, prospectus in illam / Unde patet[.] STAY, Benedikt, *Philosophiae recentioris [...] versibus traditae libri X*, Tom. II., Romae, Palarini, 1760, 113.



Iliados..., 18, 511<sup>153</sup> | *insignis sceptri*] OVID. *met.* 7, 103 | *praegrandi pondere*] Flodoardus Remensis, *De triumphis Christi apud Italiam*, 2, 12, 41 (PL 135 624C); ARNOLL. *buc.* 4, 45; Vincentius Opsopoeus, *De arte iocandi*, p. [187]<sup>154</sup>; Georgius Landus Victorius, *Institutiones philosophicae*, p. 21<sup>155</sup> | *praegrandia pondera*] Huet, *In aggeres Hollandicos*, p. 41<sup>156</sup>; Bucher, *Carmen in passionem Christi*, p. 9<sup>157</sup>; Georgius Landus Victorius, *Institutiones philosophicae*, p. 25<sup>158</sup> | *pondera sceptri*] Bathurst, *In serenissimum regem Carolum II.*, p. 26<sup>159</sup>; Loveling, *Festum rustrale*, p. 114<sup>160</sup>; Buckeridge, *In natalem, N2v*<sup>161</sup> || 122 subito cadant] cf. OVID. *trist.* 4, 3, 63; *Pont.* 4, 3, 36; CLAUD. *carm. min.* 11, 2; VEN. FORT. *carm. app.* 1, 2; *al.* | *ruere cito*] cf. VEN. FORT. *carm.* 4, 26, 2 | *tartara icta*] cf. Theodulfus

<sup>153</sup> dehinc tunicam induitur, dextraque capessit / Sceptrum ingens[.] KUNIĆ, Rajmund, *Homeri Ilias latinis versibus expressa...*, Romae, Zempel, 1776, 450.

<sup>154</sup> Saepe etiam posuit praegrandi pondere clavam / Qui manibus domuit monstra tremenda suis. OPSOPOEUS, Vincentius, *De arte iocandi, libri IV* = OPSOPOEUS, Vincentius, *De arte bibendi libri tres*, Francofurti ad Moenum, Egenolphi, 1578, [187].

<sup>155</sup> Scilicet hinc valida sese globus actus in auras / Vi rapit, adversasque Acies, totasque phalngas / Prosternit, celsasque agitat, quassatque Carinas, / Disiicit obsessae vel propugnacula Turris, / Murorumque ruit praegrandi pondere saxa, / Excidium, stragemque ferens, ac funera late. Georgii LANDI Victorii e Societate Jesu *Institutiones philosophicae carminibus explicatae et adnotationibus illustratae libri XII*, pars I., Romae, Casaletti, 1767, 21.

<sup>156</sup> His super edocti, longas molimine magno / Infixere sudes pelago, tum immania saxa, / Et simul effertae praegrandia pondera terrae / Advolvere super, molemque sub astra dedere. HUET, Pierre Daniel, *In aggeres Hollandicos* = HUETTI, Petri, Danielis *Poemata*, Ultrajecti, Broedelet, 1700, 41.

<sup>157</sup> Attamen occurrunt praegrandia pondera culpa, / Et praesens facinus crimina mille gravant. BUCHER, Samuel Friedrich, *Carmen in passionem Christi* = Samuelis Friderici BUCHERI [...] *Variorum poematum collectio prima*, [S. l.], [s. n.], [1725], 9.

<sup>158</sup> Perge modo: Astrorum praegrandia pondera confer / Scilicet obstantis minimo cum pondere lucis, / Nonne his immenso superat discrimine virtus, / Luminis obpositum valeant qua vincere nisum, / Invalidamque cito vim frangere concita cursu? Georgii LANDI Victorii e Societate Jesu *Institutiones philosophicae carminibus explicatae et adnotationibus illustratae libri XII*, pars I., Romae, Casaletti, 1767, 25.

<sup>159</sup> Scilicet huic fueras olim servatus honori, / Depositum fatorum, ut dextrae robor adultae / Sustineat triplicis nutantia pondera Sceptri. BATHURST, Ralph, *In serenissimum regem Carolum II. Britanniae suae restitutum* = *Musarum Anglicanarum analecta, sive, Poemata quaedam melioris notae seu hactenus inedita seu sparsim edita, in unum volumen congesta*, ed. Joseph Addison, Oxon[iae], et theatro Sheldoniano, 1692, 25–26.

<sup>160</sup> At si larga meis flavescat messis in arvis, / Nostraque longaevo placeat sententia sponso, / Tu nunquam attrito proscindas arva ligone, / Nec subigas tauros; sed grandior Aldermannus / Urbani incedes tardus post pondera sceptri. LOVELING, Benjamin, *Festum lustrale, sive Baptizatio rustica* = LOVELING, Benjamin, *Latin and English Poems, by a Gentleman of Trinity College, Oxford*, London, Bathurst, 1741, 114.

<sup>161</sup> Erige nunc tristes afflicta Britannia vultus, / Caesaream toties questa labare domum; / Non ultra metues alieni pondera sceptri, / Nec dabis insolito colla premenda iugo; / Principis ipsa tuo cunas complecteris orbe, / Sola nec indigena est Creta superba deo. BUCKERIDGE, William, *Serenissimi principis Walliae in natalem* = HOY, Thomas, *Agathocles the Sicilian Usurper, a Poem*, London, [s. n.], 1683, N2v.



Aurelianensis, Carmina nonnulla, 6, 9–10 (PL 105 379C); cf. Petrus Damianus, Carmina sacra et preces, 35, 3 (PL 145 930B); 37, 8 (PL 145 931B) | tartara nigra putes] OVID. trist. 1, 2, 22 | **125** *tabella distincta*] Georgius Galopinus, *In verbum abbreviatum notae*, 26 (PL 205 416B)<sup>162</sup>; Nicollis, *Praxis canonica*, p. 132<sup>163</sup> | **125–126** quadramque alea iacta super] cf. SUET. Iul. 32; Beneša, de morte Christi, 8, 433<sup>164</sup> | **126** cuncta secunda] VERINO epigr. 5, 6, 31; epigr. 7, 9, 12; epigr. 7, 32, 2 | **127** lora canum] Angelius, *Cynegeticon libri VI.*, p. 149<sup>165</sup> | Ianient rictibus] cf. MART. epigr. 1, 48; PRUD. ham. 220 | **129** terna cingente corona] cf. VEN. FORT. carm. 8, 4, 7; NALDI eleg. 2, 6, 39–40; VIDA Christ. 5, 6, 464 | cingente corona] MOGGIO carm. 5, 5; MOGGIO carm. 17, 96; ALTILIO carm. 1, 40 | **130** *ambiat laurea digna caput*] cf. OVID. Pont. 2, 2, 92; cf. NALDI eleg. 2, 26, 8; VARCHI carm. 7, 126 | *laurea digna*] VAL. FL. Argon. 1, 6 | laurea multa] MART. epigr. 7, 5, 4 | | **131** pinguissima iugera] Matthaëus, *Poëma inaugurale*, p. 474<sup>166</sup> | pinguissima iugera terrae] Souciet, *Agricultura*, 2, 461<sup>167</sup> | iugera terrae] BOLOGNI Candid. 2, 7, 33; MAURI Franc. 5, 7, 737 | **132** Pannonis ora] Guarino, *ad Ianum Pannonium...* p. 663<sup>168</sup>; STROZZI erot. 5, 1, 138; Sylvester, *ad iuvenes*

<sup>162</sup> Cf. Baldericus Noviomensis, *Chronicon Cameracense*, 1, 88 (PL 134 1007B–1014A), v.e. BALDERICUS Noviomensis, *Chronicon Cameracense et Atrebatense, sive historia utriusque ecclesiae, III. libris ab hinc DC. fere annis conscripta*, Duaci, Bogardi, 1615, 142–153.

<sup>163</sup> Insuper habeatur Tabella distincta omnium praedictorum onerum, cum expressione nominis Benefactoris, et indicatione Testamenti, vel alterius Instrumenti, et per cuius acta fuerint rogata, et quo tempore, ac distincte in tabella scribatur, an Missae sunt cantatae, quotidianae, quolibet mense, vel hebdomada, aut aliter obligatio ad tempus, nec non an relictæ fuerint cum expressione Altaris, in quo celebrari debeant. NICOLLIS, Laurentius Vigilius de, *Praxis canonica sive ius canonicum casibus practicis explanatum*, Salisburgi, Mayr, 1729, 132.

<sup>164</sup> Iniuncto interea perfunctus munere miles / Cessavit postquam, licuitque per ocia, ludum / Instituit, domini lena super alea iacta est, / Ut fuit antiquis praedictum vatibus olim. BENEŠA, Damjan, *De morte Christi*, ed. Vladimir Rezar, Zagreb, Ex libris, 2006, 8, 433. Cf. Damiani BENESSAE Paschalis filii patritii Ragusini *de morte Christi libri decem authographi*, ZDUR (Znanstvena knjižnica Dubrovnik, Repozitorij), <https://zdur.dkd.hr/?pr=ietid=26716> (letöltve: 2022. 04. 27.).

<sup>165</sup> Ipse vides sylvis quoties solvuntur in altis / Lora canum: cunctaeque auras sectantur odoras, / Pergere nonnullas temere, et discursibus agros / Lustrare, atque alias crebris latratibus auras / Implere, ut primum occultae vestigia praedae / Deprendere: alias extrema volumina caudae / Vibrare: est summis et quae micat auribus, et qua / Tristior incedens lucos vestigat opacos. Petri ANGELII Bargaei *Cynegetica, item carminum libri II., eclogae III.*, Lugduni, apud haeredes Sebast. Gryphii, 1561, 149.

<sup>166</sup> Noster ager Baiis longe praelucet amoenis, / Et superant Latias pinguissima iugera glebas. Antoni MATTHAEI *Orationes, quarum pleraeque continent argumentum iuridicum. Accedit eiusdem poëma inaugurale edente Ant. Mattheo*, Ultraiecti, typis Theodori ab Ackersdijck et Gisberti a Ziill, 1655, 474.

<sup>167</sup> Nam me nec claris populosae civibus urbes, / Nec tantum egregii portus, oramque per omnem / Littora tuta iuvant, quaeque alta per aequora classes / Mutatum revehunt peregrinis finibus aurum, / Quantum Triticeae pinguissima iugera terrae. SOUCIET, Étienne, *Agricultura: carmen, tribus libris distinctum*, Molinis, apud C. Petrum Vernoy, 1712, 41.

<sup>168</sup> Nec te pulchra minus Ferraria gaudet alumno, / Quam laeta est ortu, Pannonis ora, tuo. Baptista GUARINUS, *Guarini fil. ad Ianum Pannonium, Quinque-ecclesiensem episcopum. I.* = Iani

*hexastichon*, 8<sup>169</sup>; *Sambucus ad lecotorem*, p. 139<sup>170</sup>; Manlius, *Ladislaus Jagellonides*, p. 75<sup>171</sup>; *al.* | **135** *aethereo caelo*] *VERINO epigr.* 3, 16, 7 | *sparsit nova lumina*] *cf.* *LUCR. rer. nat.* 2, 144; *cf.* *VERG. Aen.* 4, 584; 9, 459; *cf.* Vičić, *Thieneidos libri sex*, 1, 530<sup>172</sup> | *nova lumina*] *LUCR. rer. nat.* 4, 375 *et alibi*; *ALC. AVIT. carm.* 3, 383; *Fr. FILELFO sat.* 1, 7, 39; Bošković, *De solis ac lunae defectibus*, 3, 903<sup>173</sup>; *al.* | *nova lumina caelo*] *cf.* Đurđević, *Poetici lusurarii*, 61, 9<sup>174</sup>; *Stay, Philosophiae recentioris...*, 4, 363<sup>175</sup> | *aethereum Olympum*] *cf.* *VERG. Aen.* 6, 579; 8, 319; 10, 621 *et alibi*; *CYPR. GALL. exod.* 1062; *FILETICO eleg.* 351; *NALDI egl.* 10, 62; *CAMBINI eleg.* 1, 43; *VIDA Christ.* 4, 1, 114 | *nutu concussit*] *cf.* *OVID. met.* 2, 849; *CLAUD. rapt. Pros.* 3, 66 | *nutu concussit Olympum*] *PONTANO Uran.* 1, 969 | **136** *signa laetitiae manifesta*] *SEN. Ag.* 389 | *signa dat manifesta*] *OVID. met.* 5, 468; *cf. trist.* 3, 5, 19; *LUCAN. Phars.* 2, 2; *Phars.* 10, 326; *STAT. Theb.* 3, 43; *SIDON. carm.* 7, 165; *al.* | *deciderunt sudo fulgura polo*] *cf.* *VERG. georg.* 1, 487–488; Balthazar de Vias, *Sylvae regiae*, 11, 11<sup>176</sup> | *deciderunt fulgura*] *cf.* *HOR. carm.* 2, 10, 10 | *sudo polo*] Theodulfus

PANNONII *poëtarum sui seculi facile principis, in Hungaria, Quinque Ecclesiarum olim antistitis Poëmata, quae uspiam reperiri potuerunt omnia*, pars I., ed. Kovásznai Sándor, Traiecti ad Rhenum, Wild, 1784, 663.

<sup>169</sup> SYLVESTER, Ioannes, *Grammatica Hungarolatina*, ed. Bartók István, Bp., Akadémiai, Argumentum, 2006 (Bibliotheca Scriptorum Medii Recentisque Aevorum, series nova, 15), 23.

<sup>170</sup> Vel potius Preyspurg, conatibus, atque perenni / Laude quod exornet pannonis ora tuos. ZSÁMBOKY János, *Ad lectorem = GYULAI Éva, Von Sachen gros, von Angsicht klein – Zsámboky János verse Pozsonyról a Habsburg Miksa koronázásáról készült metszet, 1563/1566 = Publicationes Universitatis Miskolciensis, Sectio Philosophica*, 17(2012), 125–151, itt: 139.

<sup>171</sup> Me nisi pontifices iussissent rumpere foedus, / Non ferret Scythicum Pannonis ora iugum. MANLIUS, Christophorus, *Ladislaus Jagellonides Sarmatiae et Pannoniae rex = Poetae Germani et exteri...*, Gorlicii, Fritsch, 1573, 75. *Cf. Delitiae poetarum Germanorum huius superiorisque aevi illustrium pars IV.* [...], ed. Jan Gruter, Francofurti, Hoffmannus, 1612, 246; Iani PANNONII *poëtarum sui seculi facile principis, in Hungaria, Quinque Ecclesiarum olim antistitis Poëmata, quae uspiam reperiri potuerunt omnia*, pars I., ed. Kovásznai Sándor, Traiecti ad Rhenum, Wild, 1784, 690.

<sup>172</sup> Meta tibi Deus est, et Proximus: eia Thiene / His toto te Marte para; compone disertis / Theosophis solertem animum, coelestibus amplam / Imbue dogmatibus mentem; certoque videbis / Intuitu, quantum mundana scientia meta / Proposita distat: superi, quam suadeo, regni / Notitia, aethereis addit nova lumina flammis, / Dilectum faciens minus ignorare Tonantem. Vičić, Kajetan, *Thieneidos libri sex*, ed. Gorana Stepanić editio electronica (letöltve: 2022. 06. 13.).

<sup>173</sup> Ergo etiam, tenui piceae dum lumine taedae / Urgentur fibrae, atque oculo tenduntur in imo, / Si fors aucta novis sensim nova lumina taedis / Adveniant, visumque petant[.] Bošković, Ruder Josip, *De solis ac lunae defectibus libri V*, Venetiis, Zatta, 1761, 199.

<sup>174</sup> Tam pulchrum ut spectet, pandit nova lumina caelum, / Ut probet, ad linguae munia sydus habet. ĐURĐEVIĆ, Ignjat, *Poetici lusurarii*, ed. Veljko, Gortan, versio electronica (letöltve: 2022. 06. 13.).

<sup>175</sup> Saepe videntur item Caelo nova lumina ferri / Stellarum caudas ducentum, aut crine micantum. STAY, Benedikt, *Philosophiae recentioris* [...] *versibus traditae libri X*, Tom. II., Romae, Palearini, 1760, 18.

<sup>176</sup> Magnus ut Aetaeo sublatus vulnere terris / Pan iacuit, picea Titan caligine caelos / Involvit, vultumque tegens per nubila Phoebe / Non potuit dare lora rotis, sed currus in axe / Haesit, et a sudo

Aurelianensis, *carm.* 5, 2, 188 (PL 105 352C) | fulgura terna] *cf.* VERG. *georg.* 1, 283; *cf.* OVID. *fast.* 3, 369; MALVEZZI *Tarent.* 1, 81; *al.* | **137** *intonuere poli, validus replet omnia clangor]* *cf.* SIL. ITAL. *Pun.* 15, 144–145 | *intonuere poli]* VERG. *Aen.* 1, 90; VERINO *Carl.* 3, 30 | *validus replet clangor]* *cf.* CYPR. GALL. *num.* 178 | *replet omnia clangor]* *cf.* Paulus Winfridus Diaconus, *carm.* 4, 29 (PL 95 1594D); *cf.* Petrus Venerabilis, *De miraculis*, 1, 22 (PL 189 890B); *cf.* VERINO *Carl.* 10, 2 | longum murmur] *cf.* OVID. *met.* 7, 251; *fast.* 4, 267; *Pont.* 4, 13, 36; STAT. *Theb.* 4, 418; SIL. ITAL. *Pun.* 1, 469 | reboanti axe] *cf.* PRUD. *ham.* 102–103 | intonuit murmur ab axe] *cf.* OVID. *fast.* 3, 368; *trist.* 1, 2, 46; IUVENC. *euang.* 4, 158; VERINO *epigr.* 6, 17, 8; MANTOV. *Parth.* III 624 | **139** *mensa eadem]* *cf.* PRUD. *perist.* 11, 171; CYPR. GALL. *gen.* 864 | solium iuncturus] *cf.* CLAUD. in Ruf. 1, 198 | **140** *duxit manu]* *cf.* STAT. *silv.* 1, 2, 11 | **141–142** (*Jupiter*) *bonus]* *cf.* PAVL. NOL. *carm.* 15, 10; CORIPP. *Ioh.* 6, 327; *Iust.* 2, 98–99; BARATELLA *ecat.* 48, 6; CICHINO *carm.* 1, 46, 35 | Saturnia saecula] *cf.* VERG. *ecl.* 4, 6; STROZZI *Bors.* 4, 61; FONZIO *Med.* 15 | **142** *saecula vive]* *cf.* Balde, *silv.* 9, 8, 62<sup>177</sup> | **143** *ipse memor]* VERG. *Aen.* 4, 336; TIB. *eleg.* 1, 3, 2; VAL. FL. *Argon.* 7, 477; LICENT. *carm.* Aug. 47; VEN. FORT. *Mart.* 4, 615; *carm.* 5, 2, 60 *et alibi*; COLUMB. *Seth.* 76; PANORM. *carm.* 61, 4; MARRASIO *carm.* 35, 10; 47, 42 | memor poetae] Alcuinus, *carm.* 238, 11 (PL 101 788B); Fr. FILELFO *sat.* 5, 10, 99; Celtis, *Libri odorum*, 3, 20, 25; D'ARCO *num.* 356, 22; Eborensis, *Hendecasyllabi*, p. 181<sup>178</sup>; Walafrid Strabo, *Vita S. Mammae monachi*, 26, 59 (PL 114 1062A) | **144** *certo numine]* PETRARCA *Africa* 7, 192; Fr. FILELFO *sat.* 5, 8, 99; GALLO *libell.* 1, 8, 47; G. FILELFO *Amyris* 4, 8, 765; *al.* | *certo numine vota facit]* *cf.* POLIZ. *Ilias IV* 8, 188 | *numine/omine vota facit]* *cf.* STROZZI *erot.* 5, 1, 104. | *certo omine]* PROP. *eleg.* 4, 10, 46; *cf.* OVID. *met.* 9, 595; VAL. FL. *Argon.* 5, 211; *cf.* MART. CAP. *nupt.* 2, 124, 9; *al.* | *vota facit]* MART. *epigr.* 12, 90, 6; VEN. FORT. *carm.* 1, 6, 2; *carm. app.* 2, 46; LANDINO *Xandra* 3, 7, 92; STROZZI *erot.* 2, 12, 17; PONTANO *coniug.* 2, 1, 1, 142; NALDI *eleg.* 3, 24, 204; *al.*

---

cecciderunt fulgura coelo; / Hoc trepidi cum Maius erat videre Bubulci. VIAS, Balthazar de, *Daphnis, sive Henrici magni inferiae* = VIAS, Balthazar de, *Sylvae regiae, Lutetiae, Buon*, 1623, 343.

<sup>177</sup> Vive virens in saecula Laurus. Iacobi BALDE e Societate Jesu *Tomus I. complectens lyricorum libros IV, epodon lib. unum et silvarum libros IX.*, Coloniae Ubiorum, apud Johannem Busaeum, 1660, 601.

<sup>178</sup> Sagri, si memor es senis poetae, / Qui te plus oculis amat, tuaeque / Prae desiderio macet lagenae, / Quam primum propera redire in urbem. / Sic gratus venias, venire ut arvis / Africae solet humber aestuosae. EBORENSIS, Iacobus Flavius, *Ad Sagrium* = Flavii Iacobi EBORENSIS *Cato minor, sive disticha moralia ad ludimagistros Olyssipponenses. Accessere epigrammata, et alia nonnulla eodem auctore, quae sequens pagella indicabit*, Venetiis, apud Felicem Valgrisium, 1596, 181–182.

Rédey-Keresztény, János

### Masonic Allusions in a Latin Poem of István Agyich Addressed to Count Ferenc Balassa (1785)

In this paper I articulate the following hypothesis: an occasional poem may have some masonic relevance, how little soever this reference may be expressed *openly*. What are the markers which may allow this to be tested? In this respect my case study invokes a masonic constitution called Draskovich observance which was elaborated in 1775 and was amended in 1777. With this observance a masonic province called Liberty (Libertas) was established under the protection of the Holy Crown of the Kingdom of Hungary, aiming to connect Croatian and Hungarian lodges into a Grand Lodge independent from the Austrian and German Grand Lodges, thus implementing a separate system on its own. In terms of politics this system was attached to the Austrian Grand Lodge in 1781, however, the accession procedure was drawn-out until 1784. Under such circumstances – and in the light of latter changes exerted in the case of a 1789 issuance of the poem by Karl Joseph Michaeler who was a mason indeed – it is telling that István Agyich (or regarding his Croatian origin, Stjepan Hadžić, 1730–1789) wrote a salutary poem to Count Ferenc Balassa in 1785 when the Count was appointed to Ban of Croatia, Dalmatia, and Slavonia. On the other hand, in the same year Count Balassa was also appointed to the commissioner of the Zagreb District (one out of the ten newly established administrative units by Joseph II) which consisted of such counties where masonic activity was current at the time: Zagreb, Kőrös (Križevci), Pozsega (Požega), Szeverin (Severin), Varasd (Varaždin), and Zala Counties. Lodges in these counties were included in the Grand Lodge of Liberty. And Agyich's poem does not miss to reflect some crucial facts concerned here. This is clear in a single reference to Zala, a Hungarian county, which was attached to Zagreb district later, which further alludes to a historical-political unity of the two countries, Croatia, and Hungary, in a symbolic way under the auspices of the Holy Crown, which altogether is embodied by the governance of the newly appointed Count Balassa. As Count Balassa wrote a treatise on the Holy Crown in his formative years at the Theresianum in Vienna, and later he was a keeper of the relic, these facts exposed in the poem may gain some ambiguous meaning as well. Beyond that, the career of Count Balassa is displayed by a narrative based on a catalogue of virtues. Although, these virtues are not specified only described in the poem, at this point one can observe a certain resemblance to the text of the Draskovich observance in which a copiously detailed catalogue of virtues can be found as well. However, the most striking parallel between the poem and the masonic thought is Hercules since Count Ferenc Balassa is represented as Hercules many times in the text, and the antique hero is a key figure for the masonic constitution too. Along these details and by detecting such allusive tactics as above (typical for masonic thought), I provide an interpretation of the poem in favour of freemasonry. However, I must specify that I was unable to tell whether Agyich and Balassa had been masons themselves or not.

**Keywords:** Freemasonry, Draskovich observance, occasional poetry, enlightenment literature, eighteenth century, Neo-Latin studies, István Agyich, Count Ferenc Balassa, Karl Joseph Michaeler, Hercules.